

Katsaus

KULTTUURIKESKUS
KRIITTINEN KORKEAKOULU

2•1973

• KULTTUURI • POLITIIKKA • TALOUS •

KATSAUS

Julkaisija: Kulttuurikeskus Kriittisen Korkeakoulun kannatusyhdistys ry.

Toimittajat:

Raimo Ruottu (päätoimittaja), Karistimentie 3 C 25,

00920 Helsinki 92, puhelin 337 962

Osmo Jokinen (toimitussihteeri), Risto Rytin tie 28 C 28,

00570 Helsinki 57, puhelin 687 892

Toimitusneuvosto: kannatusyhdistyksen johtokunta

Tilaukset: KATSAUS sisältyy kannatusyhdistyksen jäsenmaksuun:

opiskelijat 10 mk/vuosi

muut 15 mk/vuosi

Jäsenmaksukortteja saa Kriittisen Korkeakoulun toimistosta, Lehtikuusentie

6, 00270 Helsinki 27, tai toimittajilta.

Maksun voi suorittaa postisiirtotilille 71556-0.

Kuusi numeroa vuodessa

Ensimmäinen vuosikerta

KULTTUURIKESKUS KRIITTINEN KORKEAKOULU

Perustettu 1968

Osoite: Rudolf Steiner -koulu, Lehtikuusentie 6, 00270 Helsinki 27

Puhelin 410 141 (maanantaisin ja tiistaisin klo 18—19)

Sihteerit: Raimo Ruottu (pääsihteeri), Tuire Sulonen, Raimo Söder, Risto Suurla

Kulttuurikeskus Kriittisen Korkeakoulun kannatusyhdistys ry.

Johtokunta: pj. Reijo Wilenius

jäsenet: Ilkka-Christian Björklund, Kalevi Kivistö, Pentti Malaska, Antti-Veikko Perheentupa, Kyösti Pulliainen (vpj.), Jussi Raumolin, Kyösti Skyttä, Martti Tuomola

Sihteeri: Marjaleena Ruottu, Karistimentie 3 C 25,

00920 Helsinki 92, puhelin 337 962

YLEISRADIOTOIMINTA YHTEISKUNNALLISENA PALVELUNA

Pääjohtaja Raatikaisen ja johtaja Revon keskustelu 7. 3. 1973

Eino S. Repo: Olet useasti sanonut, että yleisradiotoiminta tulee yhdeksi keskeisistä yhteiskunnallisista kysymyksistä ja keskusteluaiheista 1970-luvulla. Olen aina ymmärtänyt niin, että osiltaan se kytkeytyy yleisradio-lainsäädännön keskeneräisyyteen ja toisaalta sen valmistumisen välttämättömyyteen. Nyt meillä on tavallaan kaksikin ehdotusta olemassa: toinen ns. Häkkisen komitean mietintö, joka valmistui kaksi vuotta sitten, ja nyt sen aktualisoi tämä ns. yhden miehen toimikunnan eli Osmo A. Wiion nopeasti aikaansaama mietintö. Tätä tietä on ilmeistä, että radiolain käsittely myös tulee, ilmeisesti jo tänä keväänä, yhdeksi näistä keskeisistä yhteiskunnallisista kiistelykohteista. Voisitko sanoa jonkun yleisen mielipiteesi tästä?

Erkki Raatikainen: Sen seikan esittäminen, että radio ja televisio eli siis Yleisradio ovat yhteiskunnallisen keskustelun tärkeä kohde, ei edusta mitään erityisen omaperäistä ajattelua. Sehän on jokaisen nähtävissä ja kuultavissa. Ajatuskantani varsinaisesti on se, että radiosta ja televisiosta on muodostumassa samankaltainen yhteiskunnallinen palvelu kuin sosiaalipalvelut ja terveydenhuolto. Yhteiskuntakehitys luo radiosta ja televisiosta jonkinlaisen henkisen palvelujärjestelmän, jota ajan mittaan tullaan tarjoamaan ikään kuin ilmaisupalveluna kansalaisille. Kun puhutaan yleisradiolainsäädännön ajankohtaisuudesta, niin se oikeastaan tarkoittaa vain sitä, että tällä tavalla hahmottuva kehitys säännellään lainsäädännöllä kokonaisuudeksi.

Kiistan aiheet ovat aika syvällä yhteiskunnassa. Kun huomattava osa aikaisempia yhteiskunnallisia konflikteja on eri tavoin nykyisin säännelty, niin paine purkautuu niille harvoille aloille, jotka vielä eivät ole säänneltyjä. Ehkä otan esimerkin: kun on muodostettu laajapohjaisia hallituksia, niin hallitus-sopimuksilla on säännelty koko joukko poliittisia ja yhteiskunnallisia konflikteja. Vastaavasti työmarkkinajärjestöjen ja valtiovalan kesken tehdyillä ja tehtävillä sopimuksilla tulopolitiikasta poistetaan yhteiskunnallisen keskustelun piiristä aikaisempia kiistakysymyksiä.

Yleisradiota ei näin ole toistaiseksi säädelty, ja se on aiheuttanut sen, että paine, joka ei muualta ole poliittisesti päässyt purkautumaan, on yleisradiotoiminnan suunnassa tullut esille. Ja kun sitä nyt joudutaan järjestämään yleisradiolainsäädännöllä, niin edessä on kiivas ja syvälleikävä yhteiskunnallinen taistelu. Niinpä voisin arvioida, että tämän vuosikymmenen loppuun mentäessä, juuri näistä syistä johtuen, siis yhtäältä yleisradiotoiminnan kehittymisestä kohti yhteiskunnallista palvelua, ja toiseksi siitä, että ainakin tähän saakka konflikti yleisradiotoiminnassa on ollut säätelemätön, radiosta ja televisiosta muodostuu kaikkein keskeisin yhteiskuntapoliittinen kiistelynaihe. Joten rauhallisia aikoja, Eino, ei meillä tässä ole edessä.

Yleisradion kolme isäntää

Repo: Analyysi on suunnilleen saman kaltaisen kuin minäkin olen tehnyt. Pariin kohtaan haluaisin tässä erityisesti kiinnittää huomiota. Nimittäin yhteiskunnan valtarakenteiden ja yleisradiotoiminnan väliseen suhteeseen. Sinähän olet silloin tällöin esittänyt eräänlaista korporatiivista järjestelmää englantilaisen mallin mukaan. Hiukan samaan on Osmo Wiio tähdännyt mietinnössään, ja hiukan samaa ajaa myös ns. Häkkisen komitean mietintö. Toisin sanoen molemmat niistä pyrkivät turvaamaan yleisradiotoiminnalle verraten suuren itsenäisyyden.

Raatikainen: Minusta tuntuu, että tässä on erilaisista motiiveista päädytty samankaltaiseen tulokseen. Osmolla luultavasti enemmän kuin minulla kuvastelee tuo BBC:n malli. Vaikka itse jonkin verran BBC:tä tunnenkin, niin se sellaisenaan ei ole minulle ollut lähtökohtana, toisin kuin useat kuvittelevat, vaan lähtökohtana on ollut tuo ajatus yleisradiotoiminnan kehittymisestä yhteiskunnalliseksi palveluksi. Tällöin nykyinen muoto, osakeyhtiö, soveltuu periaatteellisesti sängen huonosti. Osakeyhtiöhän on kapitalismin tilassa markkinataloudellisen kilpailun organisaatio, kaupallisen toiminnan

järjestelmä, joka sellaisenaan soveltuu perin huonosti yleisradiotoimintaan, jos se ymmärretään tuolla tavalla kuin itse ymmärrän.

Minä lähtisin siitä, että Yleisradion yhteiskunnallisena palveluna tulee olla julkinen laitos, tai miksi ei niin kuin Osmo esittää, julkinen yhtiö. Tällaiset järjestelmät ovat meillä vielä kutakuinkin kehittymättömiä ja usein etsitään esikuvia. Minusta ei välttämättä tarvitse olla jotain suoranaista esikuvaa. Kyllähän voitaisiin jopa niin paljon ajatustyötä tähän hommaan kohdistaa, että kehitettäisiin erityinen julkisen toiminnan muoto sitä henkistä yhteiskunnallista palvelua varten, jota radio ja televisio ovat.

Mielestäni on kuitenkin tärkeää, että tuo organisaatio on eduskunnan alainen, vain eduskunnan alainen ja suoraan eduskunnan alainen. Nythän on hiukan kummallinen tilanne Yleisradiossa, koska siellä on kolme isäntää: Eduskunta, joka valitsee hallintoneuvoston. Hallitus, joka antaa toimiluvan ja määrää lupamaksun perusteet, ts. päättää rahasta. Kolmanneksi liikenneministeriö, joka kirjaimellisesti omistaa yhtiön, koska liikenneministeriö käyttää valtion puhevaltaa yhtiökokouksessa valtion osake-enemmistön turvin, joka osake-enemmistö on tällä hetkellä 99,99 %, ja niitä yhdeksäisiä olisi vielä vähän matkaa eteenkin päin, jos tarkkaan lasketaan. Ironisesti tietysti voitaisiin sanoa, että mikään ei ole niin hyvä tilanne kuin, että on kolme isäntää, joita voisi pelata keskenään vastakkain. Vakavasti puhuen on näin monimutkainen järjestelmä tarpeeton.

Kun parlamentillisessa järjestelmässä, jossa me elämme, Suomen kansaa edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta, niin tämän kaltainen toiminta olisi yksinkertaisinta organisoida suoraan ja vain eduskunnan alaisuuteen. Tässä kohdassa mallit, joita meillä täällä Yleisradion piirissä, ainakin muutamilla meistä ja minulla on ollut mielessä, ja se mitä Osmo Wiio esittää, eivät olennaisesti poikkea toisistaan. Eikä se kiista, mitä Osmon paperista on syntynyt oikeastaan koske lainkaan Yleisradion organisoitumista. Kiistathan ovat siinä, miten laaja tämä julkisen laitoksen toimivaltaisuus on, ja siinä, miten ylipäänsä suhtaudutaan kaupallisuuteen eli mainontaan. Mutta yleisradiotoiminnan järjestämisen osalta mallit ovat melko lähellä toisiaan. Niinkuin alussa sanoin, ehkä vähän eri motiiveista on suurin piirtein samanlaiseen tulokseen tultu.

Kaapeli-tv myös yhteiskunnan valvontaan

Repo: Minulla on kokolailla samanlainen käsitys siitä, että itse näissä malleissa ei ole suuria eroavaisuuksia. Eräs olennainen piirre on kuitenkin ajattelutavassa Wiion ja Häkkisen komitean mietinnön välillä. Häkkisen komitean mietintö, eräistä eräivistä mielipiteistä huolimatta, asettuu yksituumaisesti valtiomonopolin kannalle yleisradiotoiminnan suhteen. Tässä suhteessa Wiion mietintö poikkeaa olennaisesti, kun on kysymys kaapelien käyttämisestä signaalien välittämisen välineenä, nimenomaan siis televisio-ohjelmiston kohdalla. Häkkisen komitean mietintö asettuu tässäkin suhteessa monopolin kannalle, tosin perustelee sitä perin vajavaisesti. Mikä sinun mielipiteesi on tästä kysymyksestä?

Raatikainen: Jos minä ensin hiukan analysoin tuota Osmon tekstiä, koska se nyt kuitenkin on tämänhetkisen keskustelun perusta. Osmohan valittaisi eduskunnalla radio- ja televisioneuvoston, jonka alaisuudessa ilman eri toimilupaa olisi Yleisradio-niminen julkinen yhtiö. Sen lisäksi tämä neuvosto voisi antaa toimilupia muillekin ohjelmayhtiöille, siis ei yksinomaan vain Mainos-televisiolle, vaan mahdollisesti vielä muille sen lisäksi. Tämän ohessa pienemmät kaapelijärjestelmät olisivat joko kokonaan radio- ja televisioneuvoston ulkopuolella, tai jos ne käsittäisivät yli 500 liittymää, niiden perustamiseen riittäisi ilmoitus radio- ja televisioneuvostolle. Samalla tavalla kuin nykyisin riittää ilmoitus sanomalehden perustamisesta. Kaapelijärjestelmien perustaminen ei olisi siis radio- ja televisioneuvoston päätöksestä riippuvainen, vaan riittäisi ainoastaan ilmoitus. Ts. järjestelmät, joissa olisi yli 500 liittymää, vain rekisteröitäisiin tuossa neuvostossa. Näin siis Osmon ajatuksen kulku.

Tässä kohdin olemme kokolailla täydellisesti eri mieltä. Oma käsitykseni lähtee tuosta perusajatuksesta, että radio ja televisio ovat yhteiskunnallista palvelua. Katselijan ja kuuntelijan eli siis kansan kannalta on joltisenkin samantekevää tuleeko tämä palvelu hänelle vapaasti eteneviä aaltoja pitkin tahi kaapelijärjestelmässä. Itseasiassa jokainen antenni on kaapelijärjestelmä, oli se yksittäinen tahi keskusantenni, sillä vapaasti etenevät aallot päättyvät antenniin rakennuksen katolla, ja sen jälkeen signaali kulkee kaapeliteitse. Joten eron tekeminen vapaasti ete-

nevien aaltojen ja kaapeleiden välillä ei mielestäni ole lainkaan loogisesti perusteltavissa. Olen saanut vähän sen käsityksen, että tämä on Osmollekin lievästi arka paikka, eikä hän halua siitä niin kovin paljon keskustella.

Kuten sanottu, katsojan ja kuuntelijan kannalta on täsmälleen samantekevä, millä tekniikalla signaali, siis kuva tahi ääni hänen kotiinsa tulee. Yhteiskunnan kannalta on myös täsmälleen samantekevä, minkälainen on se tekniikka, jolla ohjelma välitetään. Yhteiskunnan intressissä on se, että tätä palvelua harjoitetaan valvonnan alaisuudessa — ainakin tämä on minun käsitykseni — niin että kaupalliset intressit eivät pääse olemaan määräävinä. Eivätkä kaupallisten intressien kautta erilaiset poliittisesti vaikuttavat intressit ilman valvontaa. Tietysti sanotaan, että Yleisradiokin harjoittaa poliittisesti merkityksellistä toimintaa, mutta meihin kohdistuu parlamentillinen valvonta. Jos esitämme käsityksiä, jotka ovat valvontaelinten mielestä sopimattomia, niin ei kestä todellakaan kauan ennenkuin me saamme niistä kuulla, ja se on aivan oikein. Mutta jos mitään tällaista kansanvaltaista valvontaa ei tapahdu, silloin huomattava osa sitä palvelua, jota tarkoitan, tapahtuu ilman yhteiskunnan myötävaikutusta puhtaasti kaupallisessa tarkoituksessa. Ja se on väärin.

Täten kaiken ohjelmallisen toiminnan radiossa ja televisiossa tulee olla samankaltaisessa asemassa valvontaan nähden. Ja siinä tulee päteä samat säännöt. Eron tekeminen kaapelin ja vapaasti etenevien aaltojen välillä on täysin keinotekoinen ja tässä yhteydessä tuotu esille vain tietyn tarkoituksen toteuttamiseksi. Eli porttien avaamiseksi kaupallisen hyödyn tavoittelulle kaapelitelevisiota käyttäen.

Mainonta ei ole yleisradiotoimintaa

Repo: Minun analyysini on myös se, että suurin kipeys tässä kaapelimahdollisuuksien hyväksikäytössä ei niinkään ole sananvapauden palvelu, millä nimellä sitä yleisesti asianomaisissa piireissä kutsutaan, vaan nimenomaan myyntitoiminnan, kaupallisen toiminnan edistämisen mahdollisuus. Nythän meillä on tilanne, että kaupallisen toiminnan alueella sähkömagneettisten viestintävälineiden kohdalla vallitsee monopoli. Meillä on Mainos-TV, joka käytännössä yksin hoitaa mainonnan. Mitkään varsinaiset säännökset eivät tätä suoranaisesti edellytä. Sehän on

hallintoneuvoston päätöksen varassa. Mutta käytäntö on vienyt täydelliseen mainonnan monopolisointiin. Saattaisi olla mahdollista, että kaapelitelevision avulla Mainos-TV saisi kilpailijoita, mutta kehittäminen näyttää viittaavan siihen, että ei sellaisia edes pyritä luomaan.

Henkilökohtaisesti minun mielestäni mainonta ei ole yleisradiotoimintaa siinä muodossa, kuin sitä meillä harrastetaan. Sen tavoitteet ovat toiset, se on myynnin väline. Mutta yhdeksi keskeiseksi kiistan aiheeksi tulee varmaankin muodostumaan Mainos-television ja mainonnan olemassaolo ja sen mahdollisuuksien lisääminen. Ja sitten vielä radiomainonta. Häkkisen komitean mietintö asettuu arvelevalle kannalle televisiomainonnan kohdalla. Se pitää sitä Yleisradion taloudellisten mahdollisuuksien parantamisen takia hyväksyttävänä, mutta periaatteessa asettuu mainontaa vastaan, yleensä kaupallista televisiotoimintaa vastaan. Ja se asettuu jyrkästi radiomainontaa vastaan. Wiion kanta tässä on, joko toimeksiantajien tai hänen omien ajatuksiensa takia, hiukan toisenlainen. Mikä sinun kantasi on tässä asiassa?

Mainos-TV — mainonnan monopoli

Raatikainen: Minun kantani on johdettavissa tuosta koko ajattelutapani peruslausesta, nimittäin siitä että radio ja televisio ovat yhteiskunnallista palvelua tai tulevat muodostumaan sellaisiksi. Tällöin mainonta, joka on kaupallisen menekin edistämisen välikappale, ei täytä näitä vaatimuksia. Olen, sanotaan se nyt aivan avoimesti jälleen kerran, mainonnan vastustaja sekä radiossa että televisiossa. No, sitten kysytään, minkä takia minä en sitä poista? Näyttää siltä, että poliittinen paine, joka parlamentillisen valvonnan kautta meihin ulottuu, on tällä hetkellä melko voimakkaasti suuntautunut ainakin televisiomainonnan jatkumisen puolelle. Radiomainonnan osalta vallitsee epäilyksiä.

On kaksi hyvin mielenkiintoista suhdetta, jotka mainonnassa ovat kehittyneet. Ensinnäkin televisiomainonnan suhteellinen osuus Yleisradion tuloista on jatkuvasti vähentynyt. Toisaalta Mainos-TV:n tuloista se osa, joka Yleisradiolle maksetaan on myös jatkuvasti vähentynyt suhteellisesti. (Absoluuttiset luvut ovat tietenkin jonkin verran kasvaneet.) Yksityinen monopoli, jonka Mainos-TV muodostaa julkisen yksinoikeuden eli Yleisradion

vierellä, on tarjonnut mahdollisuuksia tämätapaisten ilmiöiden kehittymiselle. Televisiomainonnan osalta puhutaan paljon kilpailusta. Tällöin tarkoitetaan ohjelmakilpailua Yleisradion kanssa, mutta jätetään täysin vaille huomiota se seikka, että Mainos-TV-yhtiöllä ei ole mitään kilpailua. Se on täysin yksinoikeusasemassa omalla alallaan, joka on tietysti taloudellisesti erityisen edullinen asema.

Radion osalta kiinnittää huomiota se seikka, että Mainos-TV, joka on tehnyt asiaa koskevia esityksiä, puhuu noin 10 miljoonan markan summasta vuotuisena tulona radiomainonnasta, joka Yleisradion tämän hetkessä taloudenpidossa on vain alle 5 %. Jos verrataan sanomalehtitalouteen, niin kuin Yleisradiota aina tuolloin tällöin verrataan, niin sanomalehtitaloudessa mainonta menestyvissä lehdissä aivan järjestelmällisesti merkitsee yli puolta. Meille sen sijaan tarjotaan vain perin vähäpätöistä korvausta mainonnan harjoittamisesta, joka mainonta puolestaan tuottaa ekonomista hyötyä mainostajalle ja mainosyhtiölle.

Osa mainostuloista lehdistölle?

Repo: Teen vielä yhden, hiukan asiaan kuulumattoman kysymyksen. Kun olen tutkinut näitä erilaisia systeemejä mainonnan harjoittamisesta yleisradiotoiminnassa, on eräissä maissa käytännössä menetelmä, jonka mukaan osa mainostuloista luovutetaan lehdistölle. Olen henkilökohtaisesti sitä mieltä, että tällainen systeemi saattaisi olla hyvä myös meillä, jos halutaan mielipiteen ilmaissuvapautta ylläpitää. Siitä mainonnan kusta, joka jokaisessa valtiossa on, mainonta televisiossa tai radiossa haukkaa aika suuren osan. Voisi olla aika kohtuullista, että näin saatu osa jollain lailla palautettaisiin mielipiteenvapauden kentälle.

Raatikainen: Viimeinkin on asia, jossa ollaan Einon kanssa kokonaan eri mieltä. Kuten sanottu, minä lähtisin siitä, että yleisradiotoiminnassa ei mainontaa lainkaan tarvita.

Repo: Siitä minä myös lähden.

Raatikainen: Mutta jos esim. radiomainonnan osalta kehittyisi tällainen järjestelmä, niin sehän olisi, sallittakoon hiukan jyrkkä sana, aivan puhdas lajusjärjestelmä.

Repo: Minä en tarkoittanutkaan pelkkää radiomainontaa.

Yleisradio valtion budjettiin

Raatikainen: Toisin sanoen, jotta lehdistö suvaitsi kaupalliset pyrkimykset radiossa, joista pyrkimyksistä maksettaisiin Yleisradiolle aivan liian vähän rahaa, niin tästäkin määrästä ehkä puolet kuitattaisiin pois Yleisradiolta lehdistölle. Täten lehdistö pitäisi suunsa kiinni radiomainonnan aloittamisesta, joka radiomainonta on sen etujen vastaista. Täsmälleen sama vastaväite pätee myös siihen, että televisiomainonnasta ryhdyttäisiin leikkaamaan pois Yleisradion osuudesta lehdistölle.

Minusta yksinkertaisinta olisi se, että yleisradiotoimintaa ei lainkaan rahoitettaisi lupajärjestelmällä, vaan katsottaisiin sen olevan sellaista yhteiskunnallista palvelua, joka rahoitettaisiin kuten muutkin palvelut, valtion varainhoidon kautta. Rahoitus perittäisiin verotuksena tai verotuksen luontoisena, niin että yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ainakin jossakin määrin toteutuisi progression kautta.

Nythän lupamaksut ovat ikään kuin jakovero, kaikille samansuuruinen. Vertaus veroon tältä osin pitää paikkansa, koska radiolupia on 1,8 miljoonaa ja televisiolupia 1,4 miljoonaa, joka merkitsee sitä, että käytännöllisesti katsoen jokainen suomalainen tavalla tahi toisella on mukana radiossa ja televisiossa ja myös maksamassa sen kustannuksia. Tällöin siirtymä lisenssijärjestelmästä valtion taloudenpidon piiriin ei merkitsisi olennaista muutosta. Joskus kuulee sanottavan, että Raatikainen tällä tavalla haluaa vain lisätä kansalaisten verotaakkaa. Siihen kaksi väitettä. Ensinnäkin nämä rahat kootaan jo nyt lupamaksuina kansalaisilta. Toiseksi jos Yleisradion talous, siis noin 225 miljoonaa ensi vuonna, siirrettäisiin valtion taloudenpitoon, niin se olisi noin 1,5 % valtion nykyisestä budjetista, eikä sellaisenaan siis, vaikka se jonkin verran nousisikin tulevaisuudessa, merkitse mitään verorasitetta. Tämäkin väite poistuu sillä, että nämä rahathan jo muutenkin peritään kansalaisilta. Tämä olisi kaikkein yksinkertaisinta, silloin poistuisi tuo Einon esittämä kysymys kokonaisuudessaan. Lehdistö saisi pitää mainonnan ja Yleisradio olisi, ainakin minun ajattelutapani mukaisesti, yhteiskunnallista palvelua ilman että siihen liittyisi mitään kaupallisen voiton tavoittelua. □

SOSIALISMI, KAPITALISMI JA EKOLOGINEN KRIISI

Supistelma alustuksesta 19. 2. 1973

Puhuttaessa nykyään luonnonsuojeluun ja erilaisiin luonnontalouden toimintahäiriöihin liittyvistä asioista on yleisesti omaksuttu käsitteet ympäristökriisi ja ympäristönsuojelu. Olen valinnut esitykseni otsikkoon ilmaisun ekologinen kriisi täysin tarkoituksella. Käsite ympäristönsuojelu on nähdäkseni syntynyt poliittisen tarkoituksenmukaisuuden pohjalta. Sen avulla on päästy ympäristöpolitiikan muovailemiseen, mikä käytännössä merkitsee ihmisen elinympäristössä ilmenevien ekologisen kriisin oireiden jonkinlaista lievittämistä ja paikkaamista. Sillä ei nykyisessä muodossaan pyritä ekologisen kriisin syiden ratkaisuun, joka edellyttäisi syvälleikäviä muutoksia ihmisen talouden ja luonnon talouden välisessä suhteessa.

Ilmeisesti elätetään jonkinlaista käsitystä, että ympäristöongelma on samanlainen ongelma kuin mikä tahansa teollistuvan yhteiskunnan sektoriongelma, joka on hoidettavissa perustamalla uusi yhteiskuntapolitiikan lohko. Ekologinen kriisi asettaa kuitenkin koko teollisen yhteiskunnan olemassaolon vaakalaudalle, eikä siihen löydy ratkaisua nykyistä kasvukehitystä jatkamalla. Kaikenlaiset ekonomistien puheet, että ongelma on ratkaistavissa muutaman prosentin kansantulon siirroilla, kuten Taloudellinen suunnittelukeskus on Suomessa esittänyt, ovat suurta ihmisten hämäämistä.

Ekologisen kriisin tunnusmerkit ovat esitetyt moneen kertaan viimeaikaisen keskustelun yhteydessä, mutta niitä on syytä korostaa yhä uudestaan, etteivät todelliset ongelmat hämärtyisi kauniiden sanakäänteiden

sumuverhon taakse. Ekologisen kriisin perusristiriita on globaalinen kulttuurin eli ihmisen töiden ja biosfäärien välinen ristiriita. Kulttuurijärjestelmän nykyistä kehitystä biosfäärissä onkin verrattu syöpäkasvaimeen. Kriisin perustekijöitä ovat väestön räjähdysmäinen kasvu, uusiutuvien luonnonvarojen liikkakäyttö, uudistumattomien luonnonvarojen ehtyminen ja luonnon tasapainon järkytyminen erilaisten saastumisilmiöiden seurauksena.

Nykyisen kriisin taustaa voi käydä etsimään ns. modernisaatiosta, joka sai alkunsa Englannin teollisesta vallankumouksesta. Modernisaatioon liittyy väestönkasvu, kaupunkistuminen, voimakas teknistaloudellinen kehitys sekä uudenaikaisen valtion muodostuminen. Modernisaatio on tapahtunut merkantilismin aikana alkunsa saaneen valtioiden välisen kansainvälisen kilpailun puitteissa. Tämän kilpailun moottorina on toiminut teknistaloudellinen kehitys, jolla on ollut kytkentänsä sotilaalliseen varustelukilpailuun.

Kapitalismista ja luonnontaloudesta

Ns. korkeakulttuureissa kuten Rooman imperiumissa kehittyi yleensä laajan taloudellisen tilan ansiosta kapitalistinen sektori, jossa vaihto perustui rahaan. Keskiajan Länsi-Euroopassa pääsi kapitalistinen sektori lyömään itsensä läpi, koska voimakas keskusvalta puuttui. Kapitalismissa välittyvät sekä ihmisen talouden sisäiset suhteet että ihmisen talouden ja luonnon talouden väliset suhteet rahan avulla. Kehityksen moottorina toimii pääoman kasaaminen, vallan ja voiton tavoittelu. Tällainen järjestelmä on hyvin ekspansiivinen, varsinkin jos se onnistuu sääte-

lemään kehitykseen liittyviä häiriötekijöitä. Teollisen vallankumouksen seurauksena kapitalistinen järjestelmä sai enemmän voimaa. Sodat kävivät entistä totaalisemmiksi ja tuhoisammiksi ja luontoa kyettiin muuttamaan ennennäkemättömällä voimalla.

Luonnontalouden toiminta perustuu aineen kiertokulkuun, energian yhdensuuntaiseen kulkuun ja biomassan säätelyinformaatioon. Luonnontalouden säätelyjärjestelmä ei tunne rahaa. Raha antaa väärää informaatiota luonnonvarojen tilasta ja luonnon tasapainoista. Kapitalismi perustuu rahan käyttämiseen vaihdon väilneenä ja on näin täysin epäekologinen tuotantotapa. Monetääriin illuusion perustuva kapitalismi pyrkii toisaalta jatkuvasti kasvun ja laajenemiseen, jolloin ekologinen tasapainottomuus seuraa kuin automaattisesti kapitalismin laajentumisesta. Nykyisellä kasvun linjalla kapitalismi vie kohti katastrofia luonnontaloudessa.

Sosialismista ja luonnontaloudesta

Sosialismia on pyritty viime aikoina innolla tyrkyttämään ratkaisuksi kaikkiin ongelmiin ja myös ekologisiin ongelmiin. On syytä tarkastella lähemmin sosialismia ja luonnontaloutta. Sosialismilla tarkoitan tässä sitä konkreettista ilmiötä, joka toimii ns. teollistuneissa sosialistivaltioissa. Neuvostoliitto on hallitseva teollistunut sosialistivaltio, joten tarkastelen lyhyesti neuvostotalouden suhdetta luontoon.

Neuvostoliiton maaperästä löytyy suunnattomasti luonnonvaroja. Neuvostojärjestelmä onkin perustunut näiden luonnonvarojen hyväksikäytölle ja sosialismin kuva saattaisi olla hyvin toisenlainen, jos käytettävissä olleet luonnonvarat olisivat olleet niukemmat. Minäkään valtion alueella sijaitsevat luonnonvarat eivät ole kuitenkaan ehtymättömät, ja jos Neuvostoliitto jatkaa nykyistä kasvupolitiikkaansa, joutuu sekin turvautumaan ulkomaisiin lähteisiin ennen pitkää. On muistettava, että myös Yhdysvallat on ollut eräs maailman runsaimmin luonnonvaroilla varustettuja maita, mutta taloudellisen kasvun seurauksena sen talous on tullut kasvavassa määrin riippuvaiseksi tuonnista. Tämä on vaikuttanut poliittiseen käyttäytymiseen, eikä ole epäilystä, että eikö Neuvostoliiton kohdalla kävisi samoin.

Neuvostotaloudessa ovat taloudellisen

vaihdon periaatteet luonnontalouden kanssa hyvin samantapaiset kuin lännessä. NEP-kaudella puhuttiin valtiokapitalismista, ja markkinamekanismi sääteli laajalti taloudellisia suhteita. Stalinin aikana pyrittiin teollistamiseen hinnalla millä hyvänsä, kustannuksista ei paljon piitattu, luontoa muutettiin hyvin väkivalloin esim. jättiläismäisiä patoja rakentamalla ja metsiä parturoimalla. Stalinin jälkeisissä talousuudistuksissa on ryhdytty elvyttämään markkinamekanismia. Informaatio luonnon taloudesta perustuu monetääriin illuusion aivan samalla tavalla kuin kapitalismissa.

Neuvostoliitossa on lisäksi vallitsevana jonkinlainen tieteellisteknisen vallankumouksen mystiikka. Erittymisen voimakkaasti korostetaan ihmisen luonnon valloitusta ja tekniikan tuomia siunauksia. Avaruuslentojen kunniaksi pystytetään jopa muistomerkkejä. Siperiassa ja Keski-Aasiassa suunnitellaan jättiläismäisiä vesirakennustöitä, joiden ekologiaa seurauksia ei voida kuin arvailla.

Ekologisen kriisin oireet ilmenevät kaikissa teollistuneissa järjestelmissä samankaltaisina, koska niissä käytetään samanlaista tuotantotekniikkaa. Ilma pilaantuu, maa ja vesi saastuu. Suhtautuminen ongelmaan on myös hyvin samanlaista: pyritään rakentamaan jonkinlaisia puhdistuslaitteita ja järjestämään ympäristönsuojelun keskushallintoa. Taloudellista kasvua ei aseteta kyseenalaiseksi. Ongelmien samankaltaisuutta osoittaa se, että Neuvostoliitto ja Yhdysvallat käyvät neuvotteluja yhteistyöstä ympäristöhaittojen torjumiseksi.

Sekä kapitalistinen että sosialistinen maatalouspolitiikka on pyrkinyt talonpojan tappamiseen ja maatalouden teollistamiseen. Teollistuneen maatalouden ekologinen rationaiteetti on hyvin kyseenalainen: se on altis kaikenlaisille tuhoeläimille ja toisaalta erikoistuneena riippuvainen teknologisesta järjestelmästä. Tämän järjestelmän romahtaminen merkitsee myös ravinnontuotannon romahtamista.

Ekologinen kriisi ja yhteiskuntaideologiat

Vallitsevat yhteiskuntaideologiat ovat peräisin viime vuosisadalta. Niiden syntyaikana ei tiedetty juuri mitään ekologiasta; itse ekologia-sana keksittiin vasta vuosisadan loppupuolella ja varsinainen ekologinen tietämys on suorittanut läpimurtonsa vasta viime vuo-

sikymmeninä. Viime vuosisadan ideologian taistosta voittajina selvinneiden porvarillis-liberalismin ja marksilaisen sosialismin ja niiden nykyisten teknokraattisten muunnosten sanomana oli teollistamisen ja tuotantovoimien kehityksen autuus, ihmisen prometeiinen luonnonvalloitus. Vuosisadan alkupuolen ainoa ekologinen ajattelija Malthus sai lokaan niskaansa niin sosialistien kuin porvarillis-liberaalien taholta. Malthus esitti ajatuksensa hyvin luokkakantaisesti — vain köyhien tuli rajoittaa lisääntymistään ja tämä hänen ajatuksilleen antamansa muoto sotkettiin niiden sisältöön, jonka mukaan väestönkasvu johtaa ristiriitaan luonnonvarojen riittävyyden kanssa. Potentiaaliset luonnonvarat eivät lisäännä yhtään yhteiskuntajärjestelmää muuttamalla eikä ihmispopulaation ylenmääräinen kasvu ole koskaan hyväksi luonnontaloudelle. Väestökysymyksen vältteleminen ja vähättelevä on pakoa todellisuudesta, sillä liikaväestö saattaa houkutellessa lisäksi ongelmien ratkaisuun sotailla seikkailuilla.

Suurteollisuutta ja valtiokoneiston kaikkivaltaista kasvua vastustavilla sosiaalinarakisteilla ja populistilla oli julistuksessaan kätkeytyä myös jonkinlainen ekologinen sanoma: ihmisen tuli pysyä pienten mittojen yhteisöissä eikä käsityötä ja muita yksinkertaisia tuotantomuotoja saanut sumeilemata hylätä. Nykyinen kulutusyhteiskunta perustuu massoitumiselle ja yhteisöjen hajoiselle. Massat ovat helposti manipuloitavissa ja niiden yksinäiset atomit kaipaavat uusia identifikaatioita, eikä mainosmiehiltä puutu keinoja uusien identifikaatioiden luomiseen. Kulutusheerokset korvaavat mainonnan alitajuisessa logiikassa ja myytteissä menneiden aikojen myyttien heerokset. Uudet heerokset istuvat savuke hampaissa nopean auton tai moottoriveneen ratissa, heerokset hymyilee autuaasti vieressä.

Kulutusheerokset alkavat korvata työn sankareita myös idässä, varsinkin sen jälkeen kun Hruštšov lupasi sosialismin ohittavan kapitalismin elintasokilpailussa. Ihmisen käyttäytymiseen liittyy eron ja samankaltaisuuden välistä dialektiikkaa. Toisaalta pitää olla samanlainen kuin muut, toisaalta erilainen. Tähän perustuvaa tarpeiden dynamiikkaa voidaan ohjelmoida mielin määrin eikä ihmisen haluilla ja tarpeilla tunnu olevan rajaa, kun niitä ei ole mitkään yhteisösuhteet korvaamassa ja säätelemässä.

Nykyään on sekä kapitalismissa että sosialismissa korvannut viime vuosisadan ideologiat tämän vuosisadan teknokraattinen ideologia, jonka keskeisiä käsitteitä ovat taloudellinen kasvu, teknologinen innovaatio, suunnittelu, tuottavuus, tehokkuus ja rationalisointi. Marksismi-leninismi on teknokraattinen ideologia eräässä puhtaimmassa mielessään. Siinä eräs historian ja luonnonlait tunteva eliittiryhmä, eräänlainen platonilainen filosofikuningas, on oikeutettu muuttamaan luontoa ja yhteiskuntaa kohti lopullista onnelaa, kommunistista yhteiskuntaa, jossa ihminen hallitsee luontoa täydellisesti ja jossa harmonia ja runsaus vallitsee. Samantyyliä ajatuksia voi löytää myös länsimaisten teknokraattien kirjoituksista, vaikkakaan ei yhtä puhtaaksi viljeltyinä.

Vallan legitimaatio niin itäisissä kuin läntisissä järjestelmissä perustuu lupauksille jatkuvasta elintason kohottamisesta ja tähän ajatusrakenteeseen ei mahdu ekologisten ongelmien todellisen luonteen pohtiminen. Länsimailla tosin keskustellaan asiasta tiedotusvälineissä, mutta idässä keskustelu on rajoittunut tiedemiespiireihin. Jos vallanpitäjät nyt yhtäkkiä toteaisivat, että elintasokilpailu onkin itse asiassa pahasta, valta menettäisi legitimaationsa. Siksi ei idässä ole julkista keskustelua ja läntinen keskustelu on jäänyt vain osaksi yleistä informaatiotulvaa, josta tavallisen kansalaisen on vaikeata muodostaa kokonaiskuva.

Ekologisesta tuotantotavasta

Ihmisen luontainen konservatiivisuus estää häntä yleensä näkemästä uusia ajatuskuvioita. Niinpä nykyään sosialismi ratkaisee aina ja jatkuvasti kaikki kehityksen mukanaan tuomat uudet ongelmat kuten poppamiehen maaginen taikasana muinoin avasi tien luonnon salaisuuksiin ja niiden hallitsemiseen. Ekologisesta kriisistä ei selvitä ilman suunnittelua ja koska sosialismi suunnittelee, sosialismi ratkaisee ongelmat. Jos sosialismi määrittellään niin, että siinä valtio omistaa tuotantovälineet ja suunnittelee niiden käyttöä, oli esim. Ptolemaioksen Egypti tai Inkavaltio sosialistinen valtio.

Socialismi on kuitenkin syntynyt viime vuosisadan teollistuvasta yhteiskunnasta, sen keskeisiä ajatuksia on työn, luonnon muuttamisen ja tuotantovoimien kehityksen palvonta. Tämä palvonta on taas juuri eräs ekologisen

kriisin perussyitä. Jos väitetään sosialismin ratkaisevan ekologiset ongelmat, se merkitsee, että sosialismin on kiellettävä itsensä. Ekosysteemistä ja ekologisesta näkökulmasta lähtevää tuotantotapaa tuskin voi kutsua sosialistiseksi. Sitä voi kutsua esim. ekologiseksi tuotantotavaksi.

Kun puhutaan tuotantotavasta on syytä täsmentää, mitä tarkoitetaan tuotannolla. Ekologiassa tuotantokäsite on hyvin yksinkertainen. Vihreiden kasvien yhteyttämistoiminta on tuotantoa ja kaikki muu on kulutusta. Ihminenkin on vain eräs kuluttaja ravintoketjun päässä. Ekologisessa mielessä siis ihminen ei varsinaisesti tuota mitään. Kasvien tuottaman energian ansiosta ihminen sen sijaan muuttaa luontoa. Perinteellisessä taloudellisessa kielenkäytössä tätä kutsutaan tuotannoksi. Ekologinen tuotantotapa tarkoittaa sitä, että ihminen nähdään osana ekosysteemiä ja ihmisen toiminta sen rajoitusten alaisena.

Ekologisessa tuotantotavassa on väestön säättely keskeinen tehtävä, koska vain väestönsäätely tarjoaa mahdollisuuden vakiinnuttaa ja tasapainottaa ihmisen talouden ja luonnon talouden välinen vaihto. Ekologinen tuotantotapa perustuu kiertokulkutalouteen, jossa kaikki ihmisen talouteen luonnontaloudesta otettu aine pyritään kierrättämään uudestaan, jätteet käyttämään uudestaan. Tällä tavalla saavutetaan myös suhteellinen omavaraisuus, koska ulkoapain ei tarvitse hankkia kovinkaan paljon uutta ainetta. Ihmisen talouden luonnontalouteen kohdistama rasite pyritään minimoimaan. Energiataloudessa nojataan kestäväälle perustalle eli uudistuvien luonnonvarojen tarjoamaan energiaan, joista yksi muunnos on ihmisen mekaaninen työ. Energian säättämiseksi työpaikan ja asuinpaikan tulee sijaita lähekkäin ja näin vältetään turhaa matkustelua. Tästä voidaankin jo päätellä, että ekologinen tuotantotapa ei ole mahdollista uudenaikaisissa suurkaupungeissa, vaan sen perustana on hajakeskitety yhteisöt.

Harkittu hajakeskitys

Onko sitten tällaisesta ekologisesta tuotantotavasta historiallisia esimerkkejä? Primitiivisiksi haukutut metsästäjä-keräilijäyhteisöt ovat yleensä onnistuneet tasapainottamaan suhteensa ympäröivään luontoon ja niiden jäsenillä ei lisäksi ole ollut puutetta vapaa-

ajasta. Ruoan hankkimiseen käytettiin keskimäärin neljä tuntia päivässä: muu oli sitten vapaa-aikaa. Autonomiset maanviljelysyhteisöt ovat myös usein onnistuneet stabilisoidaan vaihtonsa ympäristönsä kanssa, mutta maanviljelysyhteisöjen ylijäämän mahdollistaneet monimutkaiset ja erikoistuneet yhteiskunnat ovat jättäneet yleensä tuhoisia jälkiä luontoon. Väestön dynamiikkaa ei ole pystytty lainkaan säätelemään. Suuret imperiumit ovatkin yleensä romahtaneet ja niiden sijalle on jäänyt hajakeskitettyjen maanviljelyyhteisöjen verkosto, kuten esim. Länsi-Rooman valtakunnan jälkeiseen Länsi-Eurooppaan.

Nykyisen ekologisen ja antropologisen tietämyksen perusteella tuntuu pienyhteisöihin perustuva hajakeskitetty tuotanto mielekkäimmältä ratkaisulta ekologisteen kriisiin. On lisäksi hyvin todennäköistä, että tällainen hajakeskitys syntyy kehityksen pakosta, jollei sitä suoriteta ennaltaehkäisynä. Harkittu hajakeskitys on tietysti mukavampi ratkaisu kuin katastrofia seuraava kaaottinen hajakeskitys.

Suomi ja kriisi

Suomen nykytilanne ei ole ekologisesta näkökulmasta katsoen mitenkään lohdullinen. Omavaraisuus on vähentynyt vuosi vuodelta, luonnonvarojen riistokäyttö on lisääntynyt vuosi vuodelta ja ympäristö on pilaantunut vastaavasti. Lisäksi Suomi on kytkeytynyt vuosi vuodelta entistä voimakkaammin kohti kriisiä kulkevaan maailmanjärjestelmään.

Monet Suomessa vastustavat EEC-vapaa-kauppaa tietyistä poliittisista lähtökohdista, vaikka haluavat taloudellista kasvua, joka on Suomessa mahdollista vain ulkomaankauppaa laajentamalla. Ekologisen näkökulman omaksuneet henkilöt vastustavat EEC-vapaa-kauppaa kokonaan muista syistä. He näkevät kasvavan kytkeytymisen maailmanmarkkinoihin vievän pois edellytykset ekologisen tuotantotapaan siirtymiseltä. Vapaakaupan kasvamisen myötä Suomen kansantalous joutuu rakenteellisesti riippuvaiseksi ulkomaisista metropoleista ja niiden kriisit välittyvät herkästi suomalaiseen periferiatalouteen. Vähän omavaraisessa Suomessa kansainvälisen kaupan häiriöt ovat erittäin kohtalokkaat. Ulkomaisten lähteiden ehtyminen saattaa tuoda nälän ja pulan herkästi myös Suomeen. □

ERÄÄSTÄ TERAPEUTTISESTA HOITOYHTEISÖSTÄ

Ryhdyttyäni noin vuosi sitten yhteistyössä muutamien psykiatristen laitospotilaitten kanssa kirjoittamaan näytelmää heidän ongelmistaan jouduin miettimään mielisairaaloiden ja psykiatristen laitosten tehtäviä ja miten ne tehtävänsä yhteiskunnassamme hoitavat. Kuva, jonka sain potilaiden välityksellä, oli masentava. Vaikutti siltä että yhteiskunta vastaa tietyntylaisiin psykososiaalisiin ongelmiin — kriisiin ajautuneisiin ihmissuhteisiin, identiteettiongelmiin, asunnottomuuteen, varattomuuteen, työttömyyteen — tarjoamalla ratkaisuksi laitosta joka varsin tehokkaasti jatkaa ihmisen esineellistämistä.

Mielisairaaloihin joutuvat ne, joilla ei ole varaa kustantaa itselleen yksityispsykiatria, kun taas varakkaammilla on mahdollisuus välttää laitoksen mukanaan tuoma leimautuminen. Sairaaloiden huonosta hoitotasosta syytetään henkilökuntapulaa, kun ammattitaitoisin erikoiskoulutuksen saanut psykiatri ja analytikkokunta on keskittynyt yksityispraktiikkaan. Tällä tavoin taloudellinen ja emotionaalinen riisto kasautuu yksien ja samojen harteille.

Tietyntylaisista ongelmia ja niiden ratkaisuyrityksiä on totuttu nimittämään psyykkisiksi sairauksiksi. On kiintoisaa tarkastella mitä päämääriä tämä ensi kuulemalta niin rationaaliselta ja humanilta vaikuttava asennoituminen palvelee. On nimittäin ilmeistä, että sen käytöllä on tietyt intressit, sillä sen käyttö

on varsin ristiriitaista. Sairaaksi leimaaminen oikeuttaa ensinnäkin panemaan ihmisen sairaalaan, toiseksi se oikeuttaa tarkastelemaan häntä oireiden valossa ja unohtamaan että hänellä on ongelmia. Se saa lääkehoidon tuntumaan luonnolliselta ja toisinaan riittävältä, koska potilaaseen nyt kerran on iskenyt jokin kumma tauti jota vastaan on taisteltava. Se oikeuttaa pitämään potilaan tunteita ja ajatuksia käsittämättöminä ja torjuttavina, koskapa ne ovat sairaita ja siis terveelle vastakkaisia. Näin vältetään kosketusta potilaan ongelmiin ja niihin sisältyvään kritiikkiin ja vaatimuksiin. On selvää, ettei näiden ihmisten ongelmat ole ratkaisevasti erilaisia kuin muiden, ja siksi ne herättävät ulkopuolisissa pelkoa ja ahdistusta.

Primitiiviset eristämisen- ja rankaisumekanismit saavat heti ylivallan silloin, kun sairaaksi leimaaminen ei enää ole riittävä suoja psykiatristen potilaiden antamille haasteille. Tämän voi havaita yhtä hyvin yksittäisen ihmisen kuin laitosten toiminnassa. Jos potilas yrittää avo-osastolla pakottaa henkilökuntaa osallistumaan hänen ongelmiinsa, hänet siirretään suljetulle osastolle. Mikäli hän siellä osoittaa affekteja, jotka sinänsä ovat luonnollisia ja välttämättömiä ratkaistaessa joitakin muita kuin intellektuaalisia ongelmia, häntä rangaistaan sellillä, leporemmeillä tai piikeillä. Pahemmassa tapauksessa häntä lähetellään sairaalasta toiseen tai uhkaillaan siirrolla mikäli hän ei ole ”kunnolla”.

Potilaat, joilla ennestään on epäselvä ja useimmiten kielteinen kuva itsestään, koke-

Raumolin ...

Lähdeluettelo:

- Armytage W. H. G.: The Rise of Technocrats, Lontoo, 1965
- Baudrillard, Jean: La société de consommation. Ses mythes et ses structures, Pariisi, 1970
- Borgström, Georg: Gränser för vår tillvaro, Halmstad, 1969
- Ehrensward, Gösta: Före — efter, Tukholma, 1971
- Feinstein C. F. (ed.) Socialism, Capitalism and Economic Growth, Cambridge, 1967
- Kende, Pierre: L'Abondance est-il possible?, Pariisi, 1971
- Lee, Richard B. and Irven DeVore (eds.) Man the Hunter, Chicago, 1968
- Political Economy of Environment, Pariisi—Haag, 1972
- Rappaport, Roy: Pigs for the Ancestors. Ritual in the Ecology of a New Guinean People, New Haven, 1968
- Suomen kansantalouden kehitysmahdollisuudet vuoteen 1980. Taloudellinen Suunnittelukeskus, Helsinki, 1972
- Vielä voimme pelastua. Tiedemiesten manifesti aikamme ihmisille, Helsinki, 1972
- Ympäristönsuojelun neuvottelukunnan lausunto EEC-vapaakauppasopimuksesta, Helsinki, 1972

vat edellä mainitut toimenpiteet rangaistuksena ja vahvistuksena omalle huonoudelleen. Irrationaalit syillisyydentunteet voimistuvat ja saavat potilaan etsimään niiden helpotukseksi jälleen rangaistusta. Instituutioilla on taipumus vastata psykiatristen potilaiden ongelmiin juuri sillä tavalla, jota he odottavat/pelkäävät. Ne toisin sanoen jatkavat samaa kohtelua, johon potilas elämässään on totuttanut ja josta hänen vaikeutensa ovat syntyneet. Täten mielisairaaloilla on ongelmia säilyttävä luonne.

Eräs norjalainen hoitoyhteisö

Käydessäni viime tammikuussa Norjassa minulla oli tilaisuus tutustua psykiatriseen osastoon, joka sikäläisissäkin oloissa oli poikkeus. Lien on Oslon kunnallisen mielisairaalan Dikemarkin eräs osasto. Potilaita on nelisenkymmentä ja henkilökuntaa lähes saman verran. Potilaat ovat kumpaaakin sukupuolta, etupäässä nuorehkoja skitsofreniapotilaita tai rajatilapsykooseista kärsiviä. Kymmenen osaston paikoista on varattu nuorille huumeipotilaille. Osasto on avoin ja sisäänkirjoittamisen edellytyksenä on vapaaehtoisuus. Lienistä on tietoisesti pyritty muodostamaan terapeutin hoitoyhteisö, mikä osaston ylilääkärin Jarl Jörstadin mukaan merkitsee ympäristöä jossa potilaalla on mahdollisuus kokea elämyksellisesti — eikä vain intellektuaalisesti — jotakin ratkaisevasti uutta. Se merkitsee ympäristöä, joka olennaisesti eroaa siitä, missä ongelmat ovat syntyneet ja kasvaneet. Terapeutin ympäristön tulee tarjota mahdollisuus turvalliseen kontaktiin toisen ihmisen kanssa, siinä on voitava kommunikoida suoraan ja sen on tarjottava mahdollisuudet tarkoituksenmukaisempaan identifiikaatioon ja oppimiseen. Koska potilaan on saatava kokea ihmissuhteissaan olennaisesti uutta, on myös henkilökunnan poikettava niistä ihmisistä joiden parissa hän on elänyt.

Jörstadin määritelmä terapeutisesta asenteesta kuulostaa yksinkertaiselta, mutta useimmille potilaille se on uusi kokemus. Siihen kuuluu erottamattomasti aitous ja suoruus, kunnioitus ja kiinnostus toista, sekä inhimillinen lämpö. Samalla siihen kuuluu omista intresseistä vapaa etäisyys ja neutraalius, joka tekee potilaalle mahdolliseksi ilmaista tunteitaan vapaasti. Sääntönä Lienissä on, että tunteita kohtaan on osoitettava rajatonta toleranssia, sen sijaan teoille asetetaan rajoituksensa. Näiden periaatteiden

pohjalta pyrkii osaston henkilökunta toimimaan.

Terapeuttinen ympäristö

Pääpaino Lienissä on asetettu ympäristön muodostaminen terapeutiseksi. Tämän ohessa käytetään apuna yksilöterapiata, työterapiata, sekä myös lääkitystä. Lienin toiminta ja rakenne ansaitsee lähemmän tarkastelunsa. Potilaat ja henkilökunta on jaettu neljään ryhmään, jotka toimivat kiinteinä yksikköinä. Kussakin ryhmässä on kymmenen potilasta, lääkäri, sosiaalikuraattori, työterapeutti, erikoissairaanhoidtaja ryhmän vetäjänä ja koordinoijana, useampi hoitaja ja harjoittelija. Lisäksi henkilökuntaan kuuluu ylilääkäri, apulaisyllilääkäri, siviilityöntekijöitä, konttoristeja, talousapulainen ja opiskelijoita, jotka kaikki osallistuvat yhteisiin kokouksiin. Potilas kuuluu koko oleskelunsa ajan samaan ryhmään.

Päivittäinen ohjelma alkaa yhteisellä aamukokouksella puoli yhdeksältä ja siihen osallistuu koko osasto. Kokouksessa luetaan kunkin ryhmän raportti edellisestä päivästä sekä potilasneuvoston raportti. Samalla siinä käsitellään alkavan päivän ohjelma ja työtehtävät, sekä keskustellaan myös mahdollisesti esille tulevista henkilökohtaisemmista ongelmista. Tämän jälkeen kokoontuu osaston henkilökunta keskustelemaan yhteiskokouksessa esille tulleista kysymyksistä. Kukin ryhmä lähtee tämän jälkeen työskentelemään tehtäviensä pariin lounastaukoon asti. Ryhmillä on määrätty työohjelmansa, joka kauden kuluttua vaihtuu. Yksi ryhmä hoitaa taloustyöt, toinen on mukana puoliteollisessa tuotannossa, kolmas askartelee käsityöiden, emaljitöiden, kuvallisen ilmaisun jne. parissa, neljäs tekee konttoritöitä. Näiden toimien pääasiallisena tarkoituksena on kehittää potilaiden kykyä toimia yhdessä samalla kun pyritään estämään apatiaa ja eristäytymistä. Ylipäätään päiväohjelman tarkoituksena on järjestää mahdollisimman paljon kohtaamistilanteita potilaiden ja henkilökunnan välille samoin kuin potilaiden kesken.

Lounaan jälkeen kokoontuvat ryhmät omiin ryhmäistuntoihinsa. Ryhmäkokouksissa käsitellään ryhmän potilaiden henkilökohtaisempia ongelmia, ja nämä istunnot ovat kaiken aikaa kehittymässä ryhmäterapiatilanteiden suuntaan. Potilaat osallistuvat näihin mielellään ja harvinaista on, että kukaan jää pois. Heti ryhmäistunnon jälkeen

kokoontuu ryhmän henkilökunta käsittelemään istunnossa esille tulleita asioita ja vetämään niistä johtopäätöksensä.

En päässyt itse seuraamaan ryhmäistuntoja, sillä potilaat eivät hyväksyneet mukaan vieraita — ilmeisesti käsiteltävien asioiden intiimisyyden vuoksi. Sen sijaan pääsin ryhmän henkilökunnan kokoukseen ja saatoin todeta, millä kiinnostuksella ja vakavuudella henkilökunta paneutui esille tulleisiin kysymyksiin. Kiinnostus potilaita kohtaan oli aito ja lämmin. Lisäksi kyettiin ottamaan esille omat asenteet ja tunteet, joita potilaat herättivät itse kussakin.

Iltapäivällä potilaat osallistuvat mieltymystensä mukaisesti erilaisiin toimintoihin, jotka he voivat valita ryhmästään riippumatta. Tällöin he voivat osallistua mm konekirjotuskursseihin, kampaamotyöhön, keramiikkar ryhmään, harjoitella työtä johon siirtyvät osastolta päästyään tai tehdä koulutehtäviä — sairaalalla on oma koulu kouluikäisiä potilaita varten. Iltaisin toimii mm yhteiskunnallinen keskustelupiiri, kirjallisuuspiiri, musiikkipiiri; osastolta järjestetään myös teatteri- ja elokuvakäyntejä.

Poispäasseet osallistuvat jälkihoitoon

Tässä pääpiirteittäin Lienin päiväohjelma. Tämän lisäksi tulevat kahdenkeskiset keskustelut potilaan ja hänen oman terapeuttinsa välillä, henkilökunnan viikottaiset periaate-keskustelut ja opetustilaisuudet. Kullakin potilaalla on osastolla oma terapeuttinsa, joka on lääkäri, psykologi tai kuraattori. Hänen kanssaan potilaalla on myös poispäasyensä jälkeen mahdollisuus olla terapiakontaktissa niin kauan kunnes hän selviää yksin. Lienin toiminta ei ala ja lopu sisään- ja uloskirjoittamisen mukana. Noin 70 % poispäasseista osallistuu jälkihoitoon, jonka luonne vaihtelee potilaan tarpeesta ja terapeutin koulutuksesta riippuen.

Tärkeä vaihe hoitosuhteessa alkaa jo ennen potilaan tuloa Lieniin. Ennen kuin potilas otetaan sisään vähintään kaksi hänen tulevan ryhmänsä henkilökuntajäsentä käy tapaamassa häntä kotiympäristössä. Tämä on katsottu tärkeäksi, sillä siten saadaan kuva potilaan perhetilanteesta ja sosiaalisesta asemasta. Samalla yritetään saada perhe osallistumaan hoitoon. Varsinkin nuorten potilaiden kohdalla pyritään säännöllisiin keskustelutilanteisiin perheen kanssa, sillä useimmiten potilaan koko perhe on avun tarpees-

sa. Samalla selvitetään potilaalle hänen oma osuutensa hoidossa ja hälvennetään sitä irrationaalisuuden ilmapiiriä, joka laitoksilla yleensä on. Tämän jälkeen potilas perheineen käy tutustumassa Lieniin ja osallistuu mahdollisesti potilaan tulevan ryhmän toimintaan.

Aktiivinen ilmapiiri

Lienin aktiivinen ilmapiiri vaikutti hämmästyttävältä verrattuna niihin suomalaisiin psykoosiosastoihin, joihin olen tutustunut. Sen viikon aikana, jonka vietin osastolla, sain siitä varsin positiivisen kuvan. Jokainen potilas jonka mielipidettä kysyin suhtautui Lieniin positiivisesti. Tämä koski myös nuoria huumeapotilaita, jotka oman kokemuksen mukaan ovat kaikkein kriittisimpiä laitoksia kohtaan. Lienillä olikin varsin hyvät tulokset näiden nuorten auttamisessa: noin 50 % heistä oli päässyt Lienissä kokonaan eroon huumeista. Nämä nuoret olivat tottuneet käyttämään morfiinia ja muita vahvasti vaikuttavia narkootisia aineita.

Mistä sitten viime kädessä johtui Lienin luottavainen ilmapiiri ja kyky auttaa sinne saapuneita ihmisiä? Ilmeisesti Lien kykenee täyttämään itselleen asettamansa tehtävän, toisin sanoen antamaan sinne tuleville mahdollisuuden oppia jotakin uutta kontaktissa toisiin ihmisiin. Tähän vaikuttaa varmasti paljolti se, että jokainen henkilökunnan jäsen tuntee olevansa merkityksellinen ja tekee siksi parhaansa. Ymmärretään että omat keskinäiset suhteet vaikuttavat koko yhteisöön. Henkilökunta saa käytännön työnsä ohessa teoreettista opetusta, samoin se harjaannuttaa emotionaalista herkkyyttään omissa viikottaisissa terapiaryhmissään. Merkityksellistä on myös se, että Lienissä harjoitetaan periaatteellista keskustelua psykiatrisen työn tavoitteista. Työn tavoitteeksi nähdään auttaa yksityistä ihmistä suurempaan itsenäisyyteen ja kykeneväksi valintaan ja vastuuseen. Potilaiden psykopatologiassa nähdäänkin keskeisinä juuri tiedostamattomat yritykset väistää valintaa ja vastuuta, ja tähän vastuun kantamiseen heitä asteittain rohkaistaan. Tähän periaatteeseen liittyy myös se että osasto on avoin, samoin kuin että yhteisistä käytännön kysymyksistä päätetään yleiskokouksessa. Erilaiset konfliktit, sääntöjen rikkomukset ja niiden uudistamiset, lääkkeiden määräämiset ja muut yhteisöä ja yksittäistä potilasta koskevat asiat käsitellään

IHMISKÄSITYKSET — SYMPOSIUM

Syksyllä 1972 järjestettiin Kriittisessä Korkeakoulussa sarja esitelmiä, joissa tutkittiin erilaisia ihmiskäsityksiä. Sarjassa pidettiin seuraavat alustukset: Veikko Leväaho: "Individuaalianarkistinen ihmiskuva", Oiva Björkbacka: "Marxilainen ihmiskuva", Erkki Niinivaara: "Ihmiset Kain ja Abel", Aimo Palomäki: "Okkulttinen ihmiskuva", Sven Krohn: "Ihminen etsii tarkoitustaan" sekä Toivo A. Pihkanen: "Lääketieteen ja psykiatrian ihmiskuva".

Näistä Leväahon alustus on julkaistu kokonaisuudessaan Aika-lehdessä n:o 8/72, Björkbackan ja Krohn esitysten lyhennelmät Katsauksessa 1/73 sekä Niinivaaran ja Pihkasen alustusten lyhennelmät Kriittisen Korkeakoulun tiedotteessa 8/72.

4. 2. -73 järjestettiin em. alustusten pohjalta symposium, jossa keskustelua ihmiskäsityksistä syvennettiin. Ohessa julkaistaan paikalla olleiden alustajien puheenvuorojen lyhennelmät. Keskustelijat: professori Sven Krohn, toimittaja Veikko Leväaho ja pastori Erkki Niinivaara.

Stenberg...

ja päätetään yhdessä. Tämän ajatuksen pohjalla toimii myös potilasneuvosto, jossa on kaksi jäsentä kustakin ryhmästä. Se toimii yhdyslenkinä henkilökunnan ja potilaiden välillä, ottaa esiin sääntökysymyksiä ja erilaisia aloitteita, joita ei ryhmäkokouksissa ole tullut puheeksi.

Kun tapasin Jarl Jörstadin ensi kerran hän ilmoitti heti alkuun, ettei pidä sairaaloita hyvänä ratkaisuna psykiatrisissa ongelmissa. Hän oli sitä mieltä, ettei ihmisiä tule siirtää pois ympäristöstään laitoksiin vaan ihmisille tulisi tarjota apua heidän omassa ympäristössään. Lien on yritys tehdä laitoksesta paras mahdollinen. Mutta Lienin henkilökunta pyrkii laajentamaan toimintaansa polikliiniseen suuntaan ja saamaan sen enemmän perhekeskeiseksi. Perhe on se solmu-kohta, jossa yksittäisen nuoren ja yhteiskunnan jännitykset ja konfliktit tiivistyvät. Lienin henkilökunta kokee, että terapeutisessa yhteisössä työskenteleminen antaa jatkuvia muistutuksia ulkopuolella olevasta epäterapeuttisesta yhteiskunnasta. Ja velvollisuus on

Jos ihminen on kone

Sven Krohn: Kysymys ihmiskäsityksestä on varsinkin meidän kulttuurissamme hyvin keskeinen sen johdosta, että meillä ei ole ollut yhtenäistä ihmiskäsitystä enää samassa merkityksessä kuin aikaisemmin. Perinteelliset ihmiskäsitykset olivat osaksi kristitty ihmiskäsitys ja osaksi antiikkinen ihmiskäsitys, vaikka ne usein olivat hyvinkin ristiriitaisia keskenään. Meidän aikanamme tapahtui rajähdystenomainen tradition murtuminen, luonnontieteellinen ajattelutapa astui erityisesti esille.

Luonnontieteellinen ajatustapa pyrki tutkimaan luontoa siltä kannalta, että voitaisiin jäljitellä sitä. Bacon aikoinaan sanoi, että tieto on valtaa ja tämä muodostuikin uuden ajan yhteydessä yhä enemmän pyrkimykseksi. Antiikissa pyrittiin kontemplatiiviseen elämään, viisaus oli silloin itsensä hallitsemista ja itsetuntemusta, siinä merkityksessä valtaa. Bacon sen sijaan tarkoitti vallalla juuri luonnon hallitsemista, nykyistä teknokratiaa, joka hänelle silloin kuvastui ihanteena. Tämä

vaikuttaa siihen. Tämä oli yleensäkin normaalien sosiaalityöntekijöiden asenne.

Koko mielenterveyspolitiikka ansaitsisi siinänsä laajemman käsittelyn: miksi psykiatriaan erikoistuvilta vaaditaan lääketieteellinen peruskoulutus? Olisiko sosiaalitieteellinen ehkä tarkoituksenmukaisempi? Miksi mangutaan henkilökuntapulaa ja kaiken aikaa on psykologeja työttöminä? Miksi psykiatrien ja analyttikkojen yksityispraktiikka kukoistaa ja sairaaloissa heistä näkee vain valkoisen takin heilauksen? Miksi osastojen hoitohenkilökunnasta, siitä vähäisestä, tehdään vanginvartijoita ja konttoristeja? jne. "Hullut ovat kuin elämän kärryiltä pudonneita, mutta koska elämän kärryiltä ei voi pudota he ovat ikään kuin muodollisesti, joskus toisissaan mukana", totesi taannoin eräs Veikkolan potilaista. Voisi vielä lisätä, että kärryt ikään kuin muodollisesti ajelevat heidän ylitseen. Alkeellisimmalta vaatimukselta tuntuu, että mielisairaalat toimisivat edes terapeuttiseen suuntaan. □

teknokratia kuitenkin, kuten tiedämme, on johtanut eräänlaatuiseen umpikujaan. Ns. taloudellinen kasvu on saanut kauhistuttavat ja osaksi mielettömät piirteet. Tällöin ihminen on myöskin joutunut huomaamaan, että hän ikään kuin on niiden esillemanaamiensa voimien hallitsema, joita hänen itsensä pitäisi hallita.

Filosofisen antropologian pohjalta me voimme luoda uudelleen ihmiskuvan, joka on sekä tyydyttävä että myöskin lujemmalla pohjalla kuin tämä luonnontieteestä lainattu konemalli, joka tekee ihmisen elämän enemmän tai vähemmän mielettömäksi. Sillä jos ihminen on kone, niin hän on väline, ja silloin voidaan kysyä, mitä varten hän on väline. Jos välineen yläpuolella ei ole mitään, niin tulemme tyhjiöön. Olen filosofisen antropologian metodeja käyttäen palauttanut ihmisen ihmiseksi ja osoittanut, että aito kommunikaatio, vuorovaikutus ihmisten välillä, ns. minä-sinä-suhde, on saavutettavissa silloin, kun me ratkaisemme uudella tavalla tämän elämän- ja maailmankatsomuksellisen kysymyksen. Syvimmällä tässä ratkaisussa on ihminen rakastavana olentona.

Ihmisen ydin on pyrkimys aitoon rakkauteen. Minä olen tässä yhteydessä arvostellut mm. Freudin käsitystä, että rakkaus voitaisiin palauttaa pelkästään seksuaaliseen vietiin. Minä ja yliminä — tämä yliminä, joka antaa minälle, tietoiselle ihmiselle hänen ihanteensa — on paljon enemmän kuin yhteiskunnan luomat satunnaiset tavat ja normit. Ne normit perustuvat ihmisen sisäiseen, syvimpään olemukseen ja luonteeseen.

Anarkistinen ajattelu

Veikko Leväaho: Syksyllä toin julki sitä, mikä on kypsynyt sellaisissa olosuhteissa, joissa me täällä fyysisessä biosfäärissä ja nimenomaan tässä yhteiskunnassa elämme. Se oli tietyllä tavalla protestiesitys siinä mielessä, että kaikki näyttää olevan niin kovin materialistista, ja ainoastaan sitä arvostetaan nimenomaan juuri yhteiskunnan puitteissa. Tätä kovin yksipuolista ja selvästi itse tunteenani vääristä, virheellistä, puutteellista käsitystä ryhdyin sitten pohtimaan ja oikomaan. Sen seurauksena oli juuri ihmiskäsitys, joka on tällaisen materialistisen koneihmisen vastainen. Kun pyrin sen kuitenkin selvästi jäsentämään ja kategorioimaan eri kerroksiksi,

siihen avautui sangen hyvät mahdollisuudet lähinnä intialaisen filosofian vanhoista näkemysistä.

Filosofinen anarkismi, lähinnä juuri individualianarkismi, vaatii käsittämään, mitkä ovat ne olennot, ihmiset, joiden keskinäisistä suhteista yhteiskunta ja erilaiset valtarakenteet ja valtasuhteet muodostuvat. Minulle ei ollut riittävä, enempää ns. kapitalistinen kuin ns. sosialistinenkaan ihmiskäsitys, ei myöskään joku uskonnollinen ihmiskäsitys. Tämä johti ensin puhtaasti anarkistiseen ajatteluun, siis hallituksettomaan sanan varsinaisessa merkityksessä. Sen jälkeen se johti tarkempaan tarkasteluun siitä, mitkä ovat ne komponentit, joista ja joihin tämä inhimillinen ajattelu ja toisiin ihmisiin suhtautuminen muodostuu ja kohdistuu.

Ihminen kuuluu toisten yhteyteen

Erkki Niinivaara: Syksyllä halusin lähteä tähän ihmiskuvan käsittelemisen laaja-alaiseen tehtävään hieman yllätyksellisesti hyvin supeasta lähtökohdasta. Otin tarkasteltavaksi vanhan raamatullisen myytin Kainista ja Abelista. Lähdin siitä liikkeelle siitäkin syystä, että se valottaa ensinnäkin tiettyä aikahistoriallista tilannetta, jossa on jo kaksi eriytynyttä ammattia ja tavallaan yhteiskuntajärjestelmää. Toinen ikään kuin omistava, rajat maillensa näkevä, toinen taas liikkeellä oleva paimentolainen. Tästä erilaisuudesta aiheutui jännityksiä, mutta raamatun kertoma myytti tihentää jännitystä vielä kertomalla, että veljesmurha tapahtui alttarin ääressä, pyhällä matkalla. Se on kaiketi tulkittavissa siten, että siinä yhtäkkiä tulee kaikkein voimakkaimmaksi usko siitä, millä tavalla olevaisen ydintä on lähestyttävä. Tämä vanha myytti ilmentää sitä, miten ihmiset ovat luodut toistensa yhteyteen. Kertomuksessa sanotaan, että Jumala pani Kainiin merkin, ettei kukaan häntä tuhoaisi. Toisin sanoen jatkuvan koston ajatus ei lähde siitä liikkeelle, vaan jokin uusi järjestelmä.

Ihminen tuollaisena erillisenä yksilönä on pelkkä abstraktio, hän kuuluu aina toisten yhteyteen. Kuten professori Krohn tässä sanoi, ihminen on asetettu varsinaisesti rakastamaan, ilmentämään rakkautta toisiin. Hän syntyy jo tässä elämässä ikään kuin elämän syliin, toisten yhteyteen. Hän on vanhempiensa lapsi, sukunsa jäsen, hän on aikalaisten, hän on esimies, alainen.

Krohn: Leväahon ihmiskäsitys, jota hän nimittää individualistisanarkistiseksi, todellakin on huomattavassa määrin intialaisen ihmiskäsityksen inspiroima. Tässä me näemme ihmisen eräänlaisen kolmijaon. Voimme sanoa, että siinä on ruumis, sielu ja henki. Mutta myös pneumassa eli hengessä esiintyy kolmijako: oleminen, viisaus ja harmonia. Ne vastaavat siis intilaisessa filosofiassa erikoisesti vedanta-filosofiassa kolminaisuutta sat, chit ja ananda. Meidänkin vuosisatamme on käyttänyt näitä intialaisia nimityksiä.

Missä merkityksessä se on juuri anarkistis-individualistinen ihmiskäsitys? Siinä esiintyy eräänlainen hierarkia, ihmiset ovat tässä järjestelmässä eri tavalla tietoisia. Eikö tämä ihmiskäsitys edellytä nimenomaan tiettyä hierarkiaa, jossa viisauden pitäisi hallita ja eikö se jossakin määrin muistuta esim. Platonin yhteiskuntaa, jota filosofit johtivat? Platonin yhteiskunta oli hyvinkin tarkkaan järjestetty yhteiskunta, ja kuitenkin se lähtee aika paljon tämän tapaisesta ihmiskäsityksestä. Tämä kysymys olisi mielenkiintoinen.

Jokainen ihminen on erilainen

Leväaho: Ihmiskäsitys, jonka olen esittänyt, on tietyllä tavalla kaavamainen. Jokainen ihminen on kuitenkin erilainen — ei ole kahta samanlaista ihmistä — näin ollen myöskään ihmisen persoonat eivät voi olla samanlaisia. Lainsäätäjä ei voi sovelluttaa normistoaan kehenkään muuhun, koska kaikki muut ovat erilaisia.

Hierarkista systeemiä ei voi syntyä muuten kuin ainoastaan sopimuksellista tietä, ja silloin sopijoina ovat aina erilaiset ihmiset. He löytävät, jos löytävät, menetelmän, mistä sovitaan ja sitten sopimusten tulkinnat sen mukaan. Ihminen aktiivisena, pyrkivänä olentona, pyrkii mm. juuri tiettyihin kommunikaatiosuhteisiin. Nämä kommunikaatiosuhteet olisi syytä järjestää muulla tavoin kuin valtaan perustuvalla hierarkialla, jossa tehdään tietynlaista väkivaltaa joka tapauksessa, jos toisenlainen, kvalitatiivisesti erilainen, pyritään muotittamaan, tekemään sel-laiseksi kuin tämä toinen on. Näinollen hierarkista systeemiä ei voi syntyä muuten kuin sopimuksellista tietä ja sekin on vain hetkestä hetkeen, riippuen sopimuksesta. Tämän vuoksi katsoisin nimenomaan, että on kysymyksessä vanhassa, asiallisessa merkityksessä anarkistinen kuva. Yhteiskunta joka

tapauksessa, rajattuna ja määrämuotoisena, jäisi alapuolelle ihmisyksilön. Jos ne pitäisi punnita, yhteiskunta ei saisi olla yläpuolella vaan alapuolella.

Ajatelkaa uudellen

Niinivaara: En omista lähtökohdistani oikeastaan pysty osallistumaan siihen keskusteluun, joka hyvin keskitetysti tutkii ja erittelee ihmisen olemusta ja määrittelee sen eri tasoja ja osia. Paavali kyllä puhuu näin, mutta minä en ilman muuta antaudu Paavalinkaan johdatettavaksi. Valitan, ettei tässä ole läsnä tämä marksilaisen ihmiskuvan luennoitsija, sillä eräissä kohdissa olen erittäin lähellä hänen kulkuaan, liikkeelleläähtöään ja esitystään. Lähdän ihmisestä historiallisessa tilanteesta, kussakin tilanteesta erikseen, ja siitä mitä vaatimuksia myös uusi tilanne aina asettaa sille ihmiselle, joka siinä tilanteessa elää.

On voitu väittää, että kristinusko on oikeastaan hyvin materialistinen uskonto. Jeesus näki inhimillisen hädän ja vääristymät ja orjuutuksen, niin kuin marksilaiset sanovat, vieraantumisen jostakin, joka hänelle kuului. Hänestä lähtevä vapautusliike on kyllä kristillisessä perinteessä sitten jollain tavalla kapseloitunut muuksi, se on noussut usein abstraktioihin ja teologiselle tasolle. Mutta alku, lähtökohta on hyvin tämänpuoleinen, ihmisen puolesta liikkeelle lähtevä toiminta.

Vaarallisinta kaikkina aikoina on se, että joku ajatustapa kapseloituu ehdottomaksi. Ei enää antaudu keskusteluun muiden kanssa, rajaa totuuden omaan piiriinsä, kuuleminen lakkaa ja myös elämä kuolee. Näkisin, että Jeesuksen sana ”tehkää parannus” on aivan yhtä hyvin suomennettavissa ”ajatelkaa uudelleen”, muuttakaa mielenne. On aina oltava valmis ajattelemaan uudelleen, aina valmis muuttamaan, jos tilanne niin vaatii.

Luin äskettäin akateemikko von Wrightin mielenkiintoisen esityksen marksilaisuudesta. Hän toisaalta sanoi siinä, että nykyistä yhteiskuntaa ei kukaan ole pystynyt tehokkaammin selvittämään kuin mitä marksilaiselta pohjalta nousee. Mutta toisaalta hän sanoi, että aina milloin marksilaisuus kivettyy lopulliseksi filosofiaksi, niin silloin sillä ei ole merkitystä ihmiskunnan ratkaisuissa. Mutta oppimestarina se antaa meille paljon oivalluksia tähän ”tehkää parannus”, muuttakaa mieltänne. □

AJATTELEMATTOMUUKSIA

I Materialismi

Materialismissa sanotaan:

Kaikki on materiaa.

Siinä siis väitetään jo tiedettävän

Kaikesta mikä on olemassa,
mitä se on.

Materia on yleisin mahdollinen käsite, niin yleinen että se sulkee koko tietoisuutemme. Jokainen suljettu käsitejärjestelmä (aksiomaattinen oppirakennelma) on yhdenmukainen materialismin kanssa. Materialismi on tässä mielessä kaikkien suljettujen käsitejärjestelmien luokkaominaisuus.

Menetelmän tehokkuus toiminnassa on seurausta sen suljetusta käsitteellisestä rakenteesta. Jokainen tehokkaasti toimiva ja ajatteleva ihminen on siten myös materialisti eli suljetuilla käsite­rakennel­milla operoi­ja. Materialismi on tehokkain käsitteellinen työkalu jota ihmiset ovat oppineet käyttämään. Mutta olla materialisti siinä mielessä, että hyväksyy sen, että näiden suljettujen rakenteiden ulkopuolelle ei enää jääkään mitään, että nämä suljetut rakenteet voivat olla koko todellisuuden peittävät, on mieletöntä: *työkaluopista ei ole maailmankatsomukseksi.*

Se mikä ei ole suljettavissa, rajatuilla käsitejärjestelmillä käsitettävissä, ei myöskään tarvitse nimeä (avoimen systeemin periaate). Se mikä on periaatteellisesti avointa, ei ole kokonaan käsitettävissä. Nimen antaminen

on käsittämisen manifestoimista, siten väärin avoimen kokonaisuuden yhteydessä.

Ideologiat ovat vääristynyttä tietoutta, koska ne nimittävät kaiken ja uskottelevat kaiken olevan käsitettävissä, jopa jo käsitetyn, jäljellä on vain tiedottamisen ja propagoinnin tehtävä.

*

II Fasismi

On olemassa tosi ihmisten joukko eli tunnustuksellisten materialistien joukko, jota ja vain jota koskevaa on kaikki, mikä on inhimillistä.

Ulkopuolella olevia, jotka eivät syvällisessä, tiheässä mielessä olekaan ihmisiä vaan luontokappaleita, voidaan ja tulee kohdella esineellisesti niiden hyödyllisyyden tai hyödyttömyyden mukaan tosi ihmisille, niiltä itseltään mitään kyselemättä.

Toiminnallinen eli pragmaattinen materialismi: On saman tekevää, mitä olemassaolo tai mikään muukaan perusolemukseltaan on, tärkeää on vain se, että kaikki käytännön toimenpiteet voidaan suorittaa ja tavoitteet saavuttaa, lähtien siitä, että kaikki muutokset — olivatpa satunnaisia tai suunnattuja kuten kehitys ja taantuma — ovat materian tilan

muutoksia, ja ettei materian tiloilla sinänsä ole muuta merkitystä kuin tahtojen tarkoittama välinemerkitys.

Tunnustuksellinen materialismi: Minä uskon Materian kaikki peittävyYTEEN niinkuin uskova Jumalaan ja puolustan tätä asennettani en vain toiminnallisena materialismina vaan oikeaoppisuutena ja ainoana oikeana ja sallittavana tietoisuuden sisältönä.

Post scriptum: Ei ole merkitystä sillä, millä nimellä kutsuu todellisuuden kaikkeuden kättävää perusolemusta, Materia, Jumala tai joku muu, samantekevää materialismin tehokkuuden kannalta yleensä. Ero on historiallisessa tilanteessa, toinen nielee paremmin Materian kuin Jumalan.

*

III Positivismi

Positivistinen

on jokainen tietämiseen pyrkivä menettely siinä määrin kuin se vaatii metodista monismia, todellisuuden oikean käsittämisen ehtona.

Tällainen vaatimus

ei sinällään sisälly mihinkään metodiin, ei ole minkään menetelmän osa sinänsä (yhtä vähän kuin kielto avaamasta puuruuveja jakoavaimella on jakoavaimen osa), vaan vaatimus on aina lähtöisin metodin käyttäjästä ja on tai ei ole hänen oman ihmiskuvansa oleellinen osa.

Ei siis ole positivistisia menetelmiä, vaan positivistisia menetelmän käyttäjiä, tiedostamisen tyrannia.

*

IV Lainalaisuuksista

Voisimmeko löytää luonnon lakeja jos tarkkailemme vain sitä, mitä ihminen on teettänyt niillä? Tarkkailemalla vain siitä

realisaatioita, joita ihminen on tuottanut? Emme, sillä ne ovat yksittäisiä realisaatioita, joissa selvemmin ilmenee yksittäisen tilanteen alku- ja reunaehdot kuin itse laki.

Mutta jos sosiaaliset ilmiöt ovat lainalaisia, niin mitä me niiden yhteydessä tarkastelemme? Juuri yksittäisiä realisaatioita yrittäen löytää näistä lakeja, jotka ne on tuottanut. Mitä löydämme? Ne reunaehdot, joilla lait ovat toimineet, emme itse lakeja. Miten siis voimme tietää, onko vai ei sosiaalisia luonnonlakeja, kun metodimme ei riitä niiden havaitsemiseen. Luonnontieteissä luonto itse on lakien todellisuus, havaittava todellisuus, jossa reunaehtojen vaihtelulla voidaan eliminoida niiden osuus vaikutuksista, ja jossa luonto itse koko ajan kehittää mitaamattoman vaihtelun eri ehdoille; luonto on kuin näyttämö, jossa lait, eivätkä reunaehdot, esiintyvät.

Sosiaalinen osatodellisuus, joka voidaan fysisin aistein havaita, on vain yksittäisten realisaatioiden kokoelma, sekin harvalukuisen ja hitaasti vaihteleva. Sosiaaliset voimat, lait näyttävät toimivan hitaasti. Kun ihminen tietoisesti alkaa asetella sosiaalisia alku- ja reunaehdoja, tuloksena on helposti sosiaalista saastetta. Onko sosiaalisilla suhteilla resurssirajansa ja paljonko näitä resursseja käytetään ja tuhotaan (sosiaalisen ympäristön vaurioituminen). Sosiaalinen "ekologia" on koko sosiaalinen, yhteiskunnallinen tietoisuus ja tiedostamattomuus.

Kolmanneksi on tarkasteltava yksilön henkistä aluetta ja sen lakien havaitsemista. Voi-ko ihminen kohota tietoisuuden tasolle, jossa hän "havaitsee" henkisen toimintansa lakeja, jossa hän voi yksittäisten henkisten suoritus-ten ja sen ehtojen sijasta havaita itse toimintojen lainalaisuuden, ja jossa hän voi kokeilemalla oppia, millaisilla reuna- ja alkuehdoilla nämä lait saadaan tuottamaan henkistä evoluutiota.

Henkinen "ekologia", jossa lait esiintyvät näyttämöllä henkisten voimien vaihdellessa niiden reunaehdoja, on yksilötietoisuuden tila. Onko henkisellä tietoisuudella resurssirajoja?

Joillakin reunaehdoilla nämä lait tuottavat henkistä saastetta, joka voi levitä yksilöstä toiseen, ja joka kaventaa henkisen evoluution mahdollisuuksia (henkisen ympäristön vaurioituminen). □

Kyösti Pulliainen

Arveluttavaa akripisnestä

Asumme nälkäisten ihmisten planeetalla. Yli puolet maapallon ihmisistä saa päivittäin liian vähän kaloreita tai valkuaisaineita, tai peräti molempia liian niukalti. Ravinnon kulutus jakautuu maapallolla epätasaisesti.

Maa	Kcal/N/päivä yht.	Valkuaisaineita gramm./N/päivä		Valkuaisaineita gramm./N/päivä yht.	Valkuaisaineita gramm./N/päivä yht.
		eläin- ravin- nosta	eläin- ravin- nosta		
Uusi Seelanti	3290	1274	107,3	74,3	
USA	3240	1124	96,1	69,6	
Neuvostoliitto	3150	540	91,5	35,8	
Intia	1900	184	47,8	6,1	
Indonesia	1870	64	41,4	8,4	
Haiti	1800	110	46,3	5,2	

Kalorien tuotanto riittäisi jo nykyisellään takaamaan kaikille ihmisille tarpeeksi energiaa, jos ravinto vain jaettaisiin tasaisemmin. Sen sijaan valkuaisaineiden tuotannon vajaus on 1/2—1 miljoonaa tonnia vuodessa.

Valkuaisaineiden kulutus jakautuu epätasaisemmin kuin niiden tuotanto. Tämä johtuu maailmankaupasta. Vuosittain kehitysmaista viedään noin 4 miljoonaa tonnia valkuaisa — etupäässä erinomaista eläinvalkuaisa — karjanrehuksi teollisuusmaihin. Samaan aikaan kehitysmaihin tuotava vilja vastaa vain noin 3 miljoonaa tonnia valkuaisa. Kehitysmaat häviävät tässä kaupassa noin miljoonan tonnin verran vuodessa. Kun valkuaisainevajaus kehitysmaissa on keskimäärin 8 grammaa/henki/päivä, huomaamme, että ilman tätä häviötä 400 miljoonaa ihmistä kehitysmaissa saisi riittävästi valkuaisa.

Syynä tähän, että kehitysmaat vuosittain häviävät 50 miljoonan ihmisen valkuaisainetarpeen, on tietenkin teollisuusmaissa maatalouden muuttuminen teollisuudeksi — ja ainakin liiketoiminnaksi. Akrikulttuurista on tullut akripisnestä. Maanviljelys ei enää ole elämäntapa, vaikka se edelleen on — kalastuksen ja keräilyn ohella — ainoa tapa tuottaa ravintoa, ja ravinnon nauttiminen on ainoa tapa elää.

Rehuvalkuaisen tuonti teollisuusmaiden teollisuuslääviin, broilerinröhtämöihin ja

turkistarhaamoihin on mainio esimerkki siitä mekanismista, jonka avulla ”rationalisoimalla” karjatalouden ”kannattavuus” on saatu kasvamaan ja ”työn tuottavuus” lisääntymään. Rehua kannattaa rahdata maapallon toiselta puolelta ja samaan aikaan paketoita viereiset pellot. Se, että tällainen toiminta on taloudellisesti edullista, vaikka se aiheuttaa nälkää maapallon toisella puolella ja työtömyyttä täällä, osoittaa vain taloudellisten kannattavuuskriteerien kapoiisuuden.

Akripisnes tuo liiketaloudelliset kannattavuuslaskelmat maanviljelyyn — jopa ratkaisemaan sen, mitä, missä, milloin ja miten viljellään. Niinkuin luonto piittäisi liiketaloudellisista laskelmista. Ihmisen häviävän pieni osa esimerkiksi viljan kasvamisessa olisi hyvä muistaa. Tuotettaessa tonni vehnää, ihmisen ohjaama energiapanos vaihtelee 1000 kwt — 250 kwt riippuen siitä, kuinka paljon ja millaista tekniikkaa käytetään. Samaan aikaan vehnätonni vaatii auringonenergiaa 200 000 kwt yhteyttämiseen ja 700 000 kwt kasteleluun (kts. Gösta Ehrensvärd: En väv av möjligheter, 1972).

Mistä se traktori tulee?

Akripisnes tuo kemian ja tekniikan maanviljelyyn — koska ne ovat liiketaloudellisesti kannattavaa tuomista. Lyhyellä tähtäimellä näillä pystytään lisäämään ”työn tuottavuutta”. Kun hevonen ja renki korvataan traktorilla, isännän työn tuottavuus totta tiettysti nousee. Työn tuottavuushan lasketaan jakamalla tuotoksen määrä tilalla työskentelevien ihmisten määrällä, ja eihän traktori ole ihminen vaikka monen ihmisen ja eläimen työt tekeekin. Mutta mistä se traktori tulee? Ei traktoriakaan tyhjästä nyhjästä vaikka tuottavuuslaskelmat niin olettavat. Tuottavuusmiesten suureksi hämmästykseksi voidaan kertoa, että ihmiset tekevät myös traktoreita, joita käytetään korvaamaan ihmistyötä maataloilla. Traktorilla korvattu renki saattaa tehdä traktoreita tehtaassa tai paperia toisessa tehtaassa, jota paperia myydään ulkomaille, jotta saataisiin valuuttaa, jolla voitaisiin maksaa se polttoaine, millä traktori kulkee pelloilla rengin entisiä jalanjälkiä.

Traktoritehtaassa oleva entinen renki, haravapöyhien ja kelaniittosilppurien rakentajat, asentajat, myyjät, mainostajat, ovat itse asiassa maataloustyöläisiä. Samoin osa vientiteollisuuden työläisistä saa työpaikkansa

vain siksi, että pelloilla möyriivät koneet tarvitsevat polttoainetta, varaosia ja uusia jälkeläisiä ulkomailta. Työ on työtä, teki sitä tehtaassa tai pellolla.

Kun hevonen korvataan traktorilla, seuraa heti luonnonlannan väheneminen — ja näin on synnytetty tarve keinolannoitteiden käyttöön. Ja koska traktorein ja muin konein varustetussa maanviljelyssä on liiketaloudellisesti edullista viljellä suuria yhtenäisiä aloja samaa lajiketta, on synnytetty taas uusi tarve — tarve käyttää tuholaismyrkyjä, koska laajat monokulttuurit ovat alttiimpia tuholaisille kuin entisvanhaiset sekaviljelyt. Näin niitä tarpeita synnytetään: traktorien ja koneiden kuluttua syntyy tarve hankkia uusi ja näin saatiin taas tarve myydä metsää tai lähteä sivuansioihin tai erikoistua ja rationalisoitua vieläkin enemmän.

Sekä keinolannoitteiden että tuholaismyrkyjen käytössä vallitsee vähenevien tuottojen laki. Kun niitä kerran ryhdytään käyttämään, niitä joudutaan käyttämään jatkuvasti enemmän jotta edes sama sato saataisiin. Jos satoa halutaan lisätä tulee näiden käyttöä lisätä vielä enemmän. 60-luvulla Suomessa keinolannoitteiden käyttö lisääntyi kaksinkertaiseksi. Hehtaarisadot eivät nousseet edes viidettäosaa, heinä- ja vehnäsadot kasvoivat vaivaiset 1/20. Mutta ne kasvoivat.

Akripisneksen noidankehä

Akripisneksen keinotekoinen maailmanlaajuinen noidankehä alkaa hahmottua:

- väestö kasvaa väistämättä, niin meille opetetaan,
- ihmisille tulee tuottaa ravintoa, yhä enemmän koska jo nyt nähdään nälkää ja väki ja nälkä kasvavat,
- käyttämällä kemialla ja tekniikkaa ravintoa saadaan yhä enemmän, ja kohta kaikki viljelyskelpoinen maa on käytössä — tämä on ainoa mahdollisuus.
- koska tekniikan käyttöä vallitsee vähenevien tuottojen rautainen laki, tekniikkaa ja kemialla tarvitaan yhä enemmän, aivan suhteettomasti enemmän
- näin akripisnes antaa kasvuimpulssin, maatalouskemian ja tekniikan toimialoilta, ja elvyttävän ruiskeen koko kansan ja kansojen (huomaa ulkomaankauppa-) taloudelle,
- akripisnes aiheuttaa välittömästi ihmisravinnon ravintoarvojen heikkenemistä

- ja suoranaista saastumista, välillisesti myös ilman, veden ja maaperän saastuminen aiheuttavat terveyspalvelujen kysynnän kasvua, ja saastumisen puhdistustekniikan tutkimista, rakentamista, asentamista ja käyttöä, toisin sanoen tuotannon ja työllisyyden kasvua monella sektorilla,
- koska väestönkasvu näin ilmeisesti antaa impulsseja taloudelliselle kasvuille myös akripisneksen kautta — täytyyhän ihmisten nyt edes ruokaa saada, se on perustarve — on hyvä edistää väestönkasvua joko suoraan, tai ainakin peitetysti tukemalla propagandaa, ettei sitä muka voi pysäyttää,
- koska väestö kasvaa väistämättä, sille tulee tuottaa ravintoa. . .

Jos väestönkasvu lakkaisi?

Teknisesti väestönkasvun pysäyttäminen parissa vuodessa koko maapallon laajuisesti on helpompaa ja taloudellisesti halvempaa kuin esimerkiksi muutaman paikallisen sodan aloittaminen ja ylläpitäminen. (vrt. Hannes och Kerstin Alfvén: M-70, 1969).

On syytä vakavasti miettiä, kuka hyötyy väestönkasvusta niin paljon, että sen annetaan jatkua silläkin uhalla, että kasvu lopulta lakkaa hyvin epämiellyttävällä tavalla. Onko hyöty uhan väärti??

Jos väestönkasvu lakkaisi, saattaisi lakata moni muunlainenkin kasvu. Ja monen pisenneksen — ei yksistään akripisneksen — motiivointi tulisi tukalammaksi. Taloudellista kasvua ei tarvitsisi motivoida työllisyyssnäkökohdilla, eikä tiedon ja teknologian kehityksen pontimena. Ja elleivät sitä siitä hyötyjät pystyisi vakuuttavasti motivoimaan, se saattaisi lakata ihan itsestään.

Niinkauan kun tätä maailmaa tarkoitukSELLISESTI pidetään monimutkaisempaan kuin se on, on ilmeisesti mahdotonta tehdä mitään muuta kuin korkeintaan hymyillä väkinäisesti. Niin kauan kuin saadaan lukea lehdistä — niinkuin HS:sta 10. 3. 73 — että ”yleisten töiden lautakunnan mukaan järjestelytöihin olisi päästävä käsiksi huhtikuussa, mikäli edes osa katua (Aleksia) voidaan ottaa kävelijöiden haltuun” ja edelleen kävelykadun rakennuskustannuksista, jotka kalteimmassa vaihtoehdossa olisivat n. miljoona markkaa!! Tavallisen pulliaisen mielestä kun riittäisi pistää muutama liikennemerkki muuttamaan kadunkulmaan. □

Kari Jylhä

Kuvataiteilija — nälkätaiteilija

Tiivistelmä alustuksesta 20. 2. -73

Kuvataide, samoin kuin kaikki muukin taide, syntyy aina kulloistenkin yhteiskunnallisten ehtojen alaisena. Yhteiskunnan ulko- tai yläpuolella olevaa taidetta ei ole. Myös kuvataiteilija on siten oman yhteiskuntansa tuote.

Kuvataiteilijan asemassa ovat usein peilautuneet vallitsevat yhteiskunnalliseksi ideologiset ihanteet ja odotukset. Suomessa kuvataiteilija on länsimaisen, vapaaseen kilpailuun perustuvan porvarillisen yhteiskunnan symboli, yksityisyyrittäjä ja individualisti, jossa kuvitellaan yhdistyvän luovan ajattelun ja toteuttamisen vapaus. Eräs ilmentymä tästä on se voimakas vastustus, mikä Suomessa on kohdistettu kuvataiteilijoiden politisoitumiseen, yhteiskunnallistumiseen. Samaisen ajatustavan mukaan yhteiskunnallisesti sitoutunut, yhteiskunnan työllistämä (esim. valtion palkkaama) kuvataiteilija ei ole enää "vapaa taiteilija".

Länsi-eurooppalaista taidetta hallitsee nykyään suurelta osin taidekauppa, ts. taiteen tekemisestä ja tekemättä jättämisestä päättävät taidegalleriat, jotka ostavat taiteilijan manereineen, tekevät hänestä tähden, jota kauppaavat. Pienoisuudessa tämä ilmiö on ollut havaittavissa myös meidänkin maassamme, joskin on todettava, että täällä luojan kiitos on lyhyt galleriatraditio.

Kuvataiteilijan asema on toisen maailmansodan jälkeisessä yhteiskunnallisessa kehityksessä ollut voimakkaan muutosprosessin alaisena. Yksityisten "taiteensuosijoiden eli mesenaattien osuus taiteen rahoittamisessa on merkittävästi vähentynyt. Toisaalta kuvataiteilijoiden lukumääräinen kasvu on samanaikaisesti ollut erittäin voimakasta. Vastuu kuvataiteen edistämistoimenpiteistä onkin siirtymässä valtiolle, jonka toimenpiteet eivät ole kuitenkaan mukautuneet vallinneeseen nopeaan kehitykseen. Kokonaisuudessaan kuvataiteilijan taloudellinen asema on yhteiskunnan kehityksessä huonontunut. Lähes kaikista ammattiryhmistä ja useimmista kulttuuritoimintajärjestelmistäkin poiketen juuri kuvataiteilijat ovat niitä, joiden toimeentulo- ja työskentelyedellytykset sekä sosiaaliturva

ovat yhteiskunnan puolesta lähes täysin järjestämättä (ei virkoja, ei työtuloja, ei eläketurvaa).

Taiteenharjoittajien toimeentulo- ja palkitsemisjärjestelmä perustuu eri taiteenaloilla hyvin erilaisiin tekijöihin ja koskettaa yksityisen taiteenalan sisälläkin erittäin epätasaisesti yksityistä taiteenharjoittajaa. Useilla muilla taiteenaloilla, kuten esim. musiikki-, näyttämö- ja rakennustaiteen piirissä on sen sijaan tuhatmäärin julkisin varoin palkattuja taiteilijan toimia.

Kuitenkin kuvataiteilijan työn voidaan katsoa olevan nykyään monessa suhteessa "esiintyvän taiteilijan" työn kaltaista. Kuvataiteilijan työt ovat julkisesti esillä näyttelyissä, minkä lisäksi tiedotusvälineet tuovat taideteoksen arvaamattoman suurten katsojamäärien ulottuville. Kuvataiteilija työskentelee nykyään yhä harvemmin tuottaakseen kalliita taide-esineitä varakkaille ostajille, sen sijaan hän pyrkii taiteellaan antamaan virikkeitä yhä laajemmalle joukolle "taiteen kuluttajia". Kuvataiteen tekeminen on yhteiskunnallista työtä, ja taiteen tulokset onkin ymmärrettävä kansalliseksi kulttuuriomaisuudeksi? Laki valtion taiteilijaprofessorien viroista ja valtion taiteilija-apurahoista on ollut täysin riittämätön toimenpide taiteilijoiden toimeentulon turvaamiseksi. Nykyisellään valtion apurahajärjestelmä koskettaa vain harvoja taiteenharjoittajia, eikä aina niitä, jotka tukea kiipeimmin tarvitsisivat.

Kuvataiteilijoihin sovellettuna täysin epäonnistuneeksi osoittautunut yrittäjäläkelaki paljasti selväkin selvemmin kuvataiteilijoiden taloudellisen ahdingon. Enimmällä osalla kuvataiteilijoista eivät taiteellisesta työstä koituneet ansiot yltäneet yrittäjätulon minimirajaksi aluksi asetettuun 3000 mk:n vuosiansioon. Tällainen taloudellinen asema on luonnollisesti rajoittanut heidän ammatinharjoittamisensa edellytyksiä.

Kuvataiteilija on tässä yhteiskunnassa monenlaisen riiston kohteena. Häntä riistää taidekauppa rankkoine taloudellisine ehtoineen. Toisaalta häntä riistää valtio, joka ei pyri luomaan hänelle toimeentulon turvaavia työtilaisuuksia, vaan pakottaa hänet muiden kuvataiteilijoiden kanssa kilpailemaan tuhatlukuisena joukkona mammuttinäyttelyissä muutamista apurahoista ja palkinnoista. Kuvataiteilijat pannaan juoksemaan kyseenalaisien näyttelymenestysten perässä, näin heidät pannaan riviin, jotkut "kukitetaan" ja mainoksen saa valtio.

Tellervo Kuokkanen

Perimmäisistä kysymyksistä

Muutamia maallikon kysymyksiä artikkelinne ”Perimmäisten koulukysymysten äärellä” ärsyttämänä.

Pääjohtaja Aho ja professori Wilenius keskustelivat ammattitaidolla asiasta, joka askarruttaa varmasti myös muita asiassa mukana olevia, yhtä hyvin opettajia kuin lasten vanhempiakin.

Omasta puolestani jätän koulutsehallinnon tällä kertaa syrjään: parempi kun en puhu mitään asiasta, joka vasta hakee järjellisiä muotoja käymällä läpi myös järjettömät. Menen suoraan siihen, mikä mielestäni on asian ydin: *mikä on koulutuksen funktio?*

Aho ja Wilenius ovat yhtä mieltä: pitäisi korostaa sitä, että tulevaisuuden yhteiskunta edellyttää ”luovia, virikerikkaita ja aloitekykyisiä” kansalaisia. Aho sanoo, että ”minä henkilökohtaisesti olen sitä mieltä, että luovan ihmisen kehittämiseen tulee pyrkiä.”

Herran pojat, tähän maallikon järki pysähtyykin hyväksi tovin. Itse asia on oivallinen: niin pitäisikin toki olla. Mutta *mihin* näitä ”luovia, virikerikkaita ja aloitekykyisiä kansalaisia” tarvitaan? Nykyinen yhteiskunta tarvitsee yhä enemmän rutiinityön tekijöitä: niinjaniin monta sataa (tai tuhatta?) napinläpeä minuutissa, niinjaniin monta sataa (tai tuhatta?) sukkahousun saumaa minuutissa, niinjaniin monta tuhatta konekirjoittajan sanaa tunnissa, sitä ”tarkkoja määräyksiä noudattavaa virkamiehen” mentaliteettiä läpi koko elämän. Mitä hullun tekemistä *luovuudella* siinä

on? Ei mitään. Mitä virikerikkauksella, mitä aloitekykyisyydellä? Tarvittavat ominaisuudet ovat valian toiset: tehokkuus, sääntillisuus, nopeus, sorminäppäryys, täsmällisyys, sopeutuvaisuus, tottelevaisuus. Paras kun jättää muut vilkuilut ja unelmat kokonaan syrjään, niistä ei ole muuta kuin pelkkää riesaa.

Eikä tilanne miksikään muutu, katselipa maailmaa länteen tai itään.

Tietenkin on koko joukko ammatteja, joissa tarvitaan luovuutta, virikerikkautta ja aloitekykyisyyttä (Luoja suokoon runsain mitoin niitä Aholle ja Wileniukselle!), — mutta ilman minkäänlaista Gallupin tukea väittäisin, että sellaiset ammatit sittenkin ovat vähemmistönä verrattuna muihin ammatteihin, tuiki tarpeellisiin ja välttämättömiin. Turha käydä luettelemaan esimerkkejä, ettei suotta tölväisisi ketään.

Jos kysymyksen ulottaa koskemaan koko elämää, siis myös vapaa-aikaa ja ihmisenä olemista, asia on tietenkin toisenlainen. Mutta jos on kasvanut ja koulutettu luovaksi ja virikerikkaaksi, eikö ole olemassa vaara, että luovuuden ja rutiinityön välille syntyy kipeä ja syvästi turhauttava ristiriita? Ja mitä enemmän näitä luovia ja virikerikkaita ihmisiä on rutiinityötä tekemässä, sitä laajemmaksi tämä ongelma muodostuu?

Totisesti ei käy kateeksi koulutuksen suunnittelijoita, ei liioin opettajia (jos ei oppilaitakaan, jos sattuvat olemaan *ei*-luovan, *ei*-virikerikkaan opettajan hoivissa!)

— Ohjelmoidaanko koulutuksen funktio tuotannon kasvun, talouselämän tarpeiden mukaan, vai keskitytäänkö, tähdätäänkö luovan ihmisen kehittämiseen? kysyy Aho.

Kas, siinäpä märehtimistä kerrakseen.

Vai hankittaisiinko rutiinityön tekijät kehityksmaista?

Kirjoittajia:

Kari Jylhä, 33, Suomen taiteilijaseuran pj., Helsinki

Pentti Malaska, 38, tilastotieteen professori, vararehtori, Turku

Kyösti Pulliainen, 35, kansantaloustieteen dosentti, Helsinki

Erkki Raatikainen, 42, Yleisradion pääjohtaja, Espoo

Jussi Raumolin, 24, VTK, Suomen Akatemian tutkija, Helsinki

Eino S. Repo, 53, radion johtaja, Helsinki

Eira Stenberg, 29, kirjailija, Helsinki

KULTTUURIKESKUS

Kriittinen Korkeakoulu

Huhti-toukokuun ohjelma

- Ma 2. 4. VTM Paavo Väyrynen:
Maaseutuyhteisö kehityksen puristuksessa
(Sosiaalisen ympäristömme vaurioituminen)
- Ma 9. 4. Sosiaalisen ympäristömme vaurioituminen —
symposium
Alustaa FK Jussi Keinänen:
Vaihtoehtojen kartoitus: Mitä haluta — ja mitä
tehdä — elämän ehtojen muuttamiseksi?
Mukana mm.: Prof. Reima Pietilä, VTM Paavo
Väyrynen, VTK Jussi Raumolin, dos. Kyösti
Pulliainen
- Ti 10. 4. Arthur Spencer:
Amerikkalainen kansanmusiikki — bluegrass
(Musiikkinäytteitä)
- Ti 10. 4. FL Ilkka Huovio:
Suomen rauhanliikkeen historiaa II
(Mitä on pasifismi?)
- Ma 7. 5. Suomalaisen yhteiskunnan kehityspäämäärät
Prof. Pentti Malaska ja prof. Reijo Wilenius
- Ti 8. 5. VTK Martti Autere:
Taiteiden integraatio. Eri taiteellisten ilmaisu-
tapojen yhdistämisestä
- Ma 14. 5. DI Martti Tuomola:
Matkailuteollisuus ja massaturismi
Virkistäytymistä vai pakoa todellisuudesta

Tilaisuudet alkavat klo 19

Osoite: Lehtikuusentie 6, Helsinki 27

Puhelin 410 141 (maanantaisin ja tiistaisin klo 18—19)

Katsaus 2 · 73

Sisältö:

ERKKI RAATIKAINEN	3	Yleisradiotoiminta yhteiskunnallisena palveluna
EINO S. REPO		
JUSSI RAUMOLIN	7	Sosialismi, kapitalismi ja ekologinen kriisi
EIRA STENBERG	11	Eräältä terapeutisesta hoitoyhteisöstä
	14	Ihmiskäsitykset-symposium (Sven Krohn — Veikko Leväaho — Erkki Niinivaara)
PENTTI MALASKA	17	Ajattelemattomuuksia
KYÖSTI PULLIAINEN	19	Arveluttavaa akripisnestä
KARI JYLHÄ	21	Kuvataiteilija — nälkätäiteilija
	22	Perimmäisistä kysymyksistä

Lisäksi Kriittisen Korkeakoulun huhti-toukokuun ohjelma